

VÄKIVALTAISEN EKSTREMISMIN JA RADIKALISOITUMISEN KOHTAAMINEN SOSIAALITYÖSSÄ SUOMESSA JA RUOTSISSA

Venla Miilia Ritola
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Sosiaalityö
Pro gradu –tutkielma

Huhtikuu 2019

Tiedekunta Valtiotieteellinen tiedekunta	Laitos Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä Venla Miilia Ritola		
Työn nimi Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaaminen sosiaalityössä Suomessa ja Ruotsissa.		
Oppiaine Sosiaalityö		
Työn laji Pro gradu -tutkielma	Aika 14.4.2019	Sivumäärä 63+4
<p>Tässä sosiaalityön pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamista sosiaalityössä Suomessa ja Ruotsissa. Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ovat viime vuosikymmeniin asti olleet marginaalinen ilmiö valtioiden turvallisuusajattelussa (Creutz ym. 2015), ja ilmiön kohtaamisesta sosiaalityössä on vain niukasti aiempaa tutkimusta. Viime vuosina maailmassa on kuitenkin todistettu terroritekoja, joita on perusteltu aatemaailmalla. Terroriteot ovat lisänneet tarvetta yhtenäisille ennaltaehkäiseville ohjelmille sekä yhteiskunnassa laaja-alaisia ja poikkehallinnollisia toimia väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen havaitsemiseksi sekä ehkäisemiseksi. Myös sosiaalityössä kohdataan väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista, kuitenkin käytäntöjä ilmiön kohtaamiseen ei juurikaan ole.</p> <p>Väkivaltainen radikalisoituminen nähdään tässä tutkielmassa aiempaan kirjallisuuteen pohjautuen prosessina, jonka myötä yksilö päätyy poliittiseen tai ideologiseen väkivallan käyttöön. Radikalisoitumisprosessiin vaikuttavat moninaiset tekijät; taustalla on havaittavissa ennen kaikkea sosiaalisia liikehdintöjä, jotka saavat vaikutteita toisistaan ja kilpailevat toisiaan vastaan. Väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista lähestytään tässä tutkielmassa kriittisen terrorismin tutkimuksen tradition ja eritoten sosiaalisen liikehdinnän teorian kautta (social movement theory). Tästä näkökulmasta tarkasteltuna väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen taustalta löytyy yksilötasolla sosiaalisen haavoittuvuuksien kategorioita, mutta ennen kaikkea laajoja, globaaleja geopolittisiä kysymyksiä oikeudenmukaisuudesta. Tutkielmassa pohditaan, voidaanko globaalien, antirasistisen sosiaalityön orientaation keinoin työskennellä asiakkaan kanssa, mikäli väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista on havaittu.</p> <p>Koska aiempaa tutkimusta väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamisesta sosiaalityössä on marginaalisesti, tämän tutkielman tavoitteena on tuottaa deduktiivisesti uutta tietoa. Sosiaalityöntekijöille suunnattujen teemahaastatteluiden myötä tutkielmassa vastataan tutkimuskysymyksiin: 1) Kohdataanko väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista sosiaalityössä Suomessa ja Ruotsissa?, 2) Miten väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista kohdataan sosiaalityössä ja millaisia ulottuvuuksia ilmiöllä on?, 3) Millainen tehtävä sosiaalityöllä on Suomessa ja Ruotsissa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisevässä työssä sekä työssä, kun ilmiötä on havaittu? Teemahaastattelut toimivat tukena tutkielman teoreettiselle orientaatiolle.</p> <p>Laadullinen aineisto on teemoiteltu sen perusteella, mitä aiheita aineistosta on noussut aineiston analyysissä esiin, mutta myös vahvasti aiempaan kirjallisuuteen nojaten. Aineistosta muodostettiin viisi teemaa. Tutkielmassa havaittiin, että ilmiötä kohdataan sosiaalityössä ja lisää tietoa sekä ohjeita väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamiseen tarvitaan. Vaikka ilmiötä tavataan marginaalisesti, sosiaalityössä on olennaista ymmärtää väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ilmiötasolla sekä yhteistyötahot tilanteessa. Tutkielmassa todettiin haastattelujen perusteella sekä aiempaan kirjallisuuteen nojaten, että tehtävä työ on moniammatillista ilmiötä havaittaessa ja ennaltaehkäisyssä. Sosiaalityöllä on tärkeä tehtävä ennaltaehkäisyssä eritoten osallisuuden vahvistajana sekä eri yhteisöjen välisessä siltojen rakennustyössä; antirasistinen sosiaalityö toimii keinona väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisyssä. Lisää tietoa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen havaitsemisesta ja työstä sosiaalityön käytännöissä tarvitaan.</p>		
Avainsanat Radikalisoituminen, väkivaltainen ekstremismi, terrorismi, sosiaalityön käytännöt, antirasistinen sosiaalityö, social movement theory		

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	5
2.1 Terrorismin, väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen käsitteellistä taustaa	5
2.2 Kriittisen terrorismin tutkimuksen linja ja sosiaalisen liikehdinnän teoria	9
2.3 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisy	13
2.4 Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen Suomessa ja Ruotsissa	15
3 AIEMPI TUTKIMUS JA SOSIAALITYÖ VÄKIVALTAISTA EKSTREMISMIÄ KOHDATTAESSA.....	17
3.1 Aiempi tutkimus sosiaalityön käytännöissä ja tieteenalan parissa Suomessa ja Ruotsissa	17
3.2 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisy ja työ sosiaalityössä Ruotsissa ja Suomessa.....	19
4 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA	24
4.1 Tutkimuskysymykset	24
4.2 Teemahaastattelut ja aineistonkeruuprosessi	25
4.3 Teemoittelu ja aineiston analyysi.....	28
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset tutkielmassa.....	32
5 TULOKSET	35
5.1 Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ilmiönä	35
5.2 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaaminen sosiaalityön käytännöissä	39
5.3 Avun hakeminen ja väkivaltaisen ekstremismin tietoon tuleminen	43
5.4 Moniammatillinen yhteistyö ja sen toteutuminen.....	45
5.5 Sosiaalityön haasteet, mahdollisuudet ja paikka tulevaisuuden työssä	46
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	50
6.1 Tutkimuksen toteuttamisen pohdintaa	50
6.2 Tutkimustulosten pohdintaa.....	52
KIRJALLISUUS	58
Muut lähteet	63
LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Äärioikeiston nousu. Väkivaltaisesti radikalisoituneet Daesh-taistelijat. Euroopasta konfliktialueille Syyriaan ja Irakiin matkanneet nuoret, jotka nyt vuonna 2019 haluaisivat palata takaisin lähtömaihinsa Daeshin kukistuessa ja menettäessään valtaa.

Väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ja ekstremismistä puhutaan länsimaisissa julkisissa keskusteluissa ja mediassa paljon. Väkivaltainen ekstremismi on ollut kuitenkin viime vuosikymmeniin saakka marginaalinen kysymys yhteiskuntien turvallisuusajattelussa (Creutz ym. 2015), vaikka väkivaltaa ja väkivallan käyttöä aatteellisten päämäärien saavuttamiseksi ihmiskunta on todistanut läpi historiansa.

Muutos turvallisuusajattelussa ja väkivaltaisen ekstremismin uhka-ajattelussa on kokenut muutoksen vuoden 2001 jälkeen. Vuonna 2001 Yhdysvaltoihin kohdistettujen terrori-iskujen ja George W. Bushin aloittaman *war on terror* – toimenpiteiden seurauksena käsitys terrorismista koki muutoksen ja terroristista toimintaa kuvamaan synnytettiin myös uusia käsitteitä, kuten radikalisoituminen (Kundnani 2012). Radikalisoitumiskurssilla on moninaisia ulottuvuuksia päätöksenteossa ja politiikassa sekä kansallisesti että globaalisti. Radikalisoituminen ja ekstremismi linkitetään julkisessa keskustelussa helposti osaksi terrorismia. Keskusteluissa harvoin huomioidaan demokratiaa ja sen luonnetta laajasti. Länsimaisessa demokratiassa neuvotellaan, keskustellaan ja luodaan uutta yhteiskuntaa. Demokratia hyväksyy erilaiset mielipiteet ja luo tilaa poliittiselle pluralismille. Yhteiskunta tarvitsee paikoin radikaaleja ideoita uudistuakseen, eikä kaikki ekstremismi tai radikaalitoiminta ole väkivaltaista. Tässä tutkielmassa huomio kiinnittyy kuitenkin nimenomaisesti ideologiaan pohjautuvaan väkivallan käyttöön, väkivallalla uhkaamiseen, oikeuttamiseen tai kannustamiseen.

2000-luvun alun jälkeen yhteiskunnat ovat vastanneet terrorismiin ja terrorismin uhkaan kehittämällä ennaltaehkäiseviä toimenpideohjelmaa terrorismiin ja radikalisoitumiseen (esim. Hemmingsen 2015; SM 2016). Ennaltaehkäiseviä keinoja luodaan ja analysoidaan myös ylikansallisten toimijoiden parissa. Kansalliset ja kansainväliset toimenpideohjelmat ja toimintamallit kytkeytyvät kiinteästi ajankohtaisiin globaaleihin, geopoliittisiin, liikehdintöihin ja poliittisiin orientaatioihin. Vaikka ekstremistisen, jopa terroristisen teon takana olisi yksittäinen toimija, liittyy yksittäisen toimijan ideologia ja tiedonhaku aina

laajempiin sosiaalisiin liikehdintöihin. Yksilö on vuorovaikutuksessa ympäröivän sekä ympäröivien sosiaalisten liikehdintöjen kanssa. Sosiaaliset liikehdinnät kilpailevat globaalissa maailmassa toisiaan vastaan, vaikuttavat toisiinsa ja saavat vaikutteita toisista sosiaalisista liikehdinnöistä. Tutkielmani painopiste on siten laajoissa globaaleissa, geopolittisissa, kysymyksissä, joiden pohjalta määrittelen sosiaalityön paikkaa työskentelyssä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisyssä. Tästä tulokulmasta tarkastelen myös sosiaalityön paikkaa, jos asiakasprosesseissa havaitaan väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista. Tutkielmassa väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista tarkastellaankin sosiaalisten liikehdintöjen sekä kriittisen terrorismin tutkimuksen tradition kautta. Vaikka tutkielmassani en ole sitoutunut yhteen tiettyyn meta-teoriaan, tutkielmassani lähestyn tutkimuskohdettani yhteiskuntatieteellisestä tutkimustraditiosta käsin ja tulkitsen todellisuutta lähinnä kriittisen teorian perinteen valossa.

Tutkielmani teoreettinen viitekehys nivoutuu aiemman politiikan tutkimuksen ympärille, koska sosiaalityön kentällä on vain vähän aiempaa tutkimusta väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta. Teoreettinen tausta työlle muodostuu sosiaalisen liikehdinnän tutkimuksesta sekä politiikan tutkimuksen kentiltä. Väkivaltaisen ekstremismiä ja radikalisoitumista on kohdattu marginaalisesti sosiaalityössä, ja siten ilmiöstä saatava empiirinen tieto on myös rajattua. Tutkielmani nojaakin vahvasti teoreettiseen taustaan. Läpi tutkielman sosiaalisen liikehdinnän teoria ja kriittinen traditio ovat kulkeneet mukana ja ohjanneet tutkimuksen suuntaa. Tutkielmani ei siten ehkä noudattele laadulliselle tutkimukselle ominaisia piirteitä aineiston ohjaavuudesta, vaan tutkielmani on deduktiivinen.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen väkivaltaista ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamista sosiaalityössä Suomessa ja Ruotsissa. Olen kiinnostunut havainnoimaan erityisesti, miten ilmiötä kohdataan ja millaisia ulottuvuuksia väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoituminen saavat Suomessa ja Ruotsissa. Tarkastelen lisäksi sosiaalityön paikkaa väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyssä sekä työssä ilmiötä vastaan. Tutkielmassani pohdin, voisiko antirasistinen sosiaalityö olla lähestymistapa työskentelyssä, jos sosiaalityöntekijä on havainnut väkivaltaista ekstremismiä tai radikalisoitumista. Näen tässä tutkielmassa kohtaamisen linkittyvän antirasistiseen sosiaalityöhön. Kohtaamisella tarkoitan ammatillista kohtaamista, jossa keskiössä ovat inhimillinen lähestyminen ja vuorovaikutus. Vuorovaikutukseen vaikuttavat ammatillisessa kohtaamisessa institutionaaliset ja yhteiskunnalliset rakenteet, mutta vuorovaikutus palautuu aina asenteeseen, jolla toinen ihminen kohdataan (Mönkkönen 2018). Kun puhun ilmiön kohtaamisesta,

tarkoitin niitä asenteita ja institutionaalisia ja yhteiskunnallisia odotuksia, joita sekä väkivaltaisesti radikalisoitunutta yksilöä kohtaan kohdistetaan, mutta myös niitä odotuksia ja asenteita, jotka kohdistuvat itse ilmiöön.

Globaalien muutosten ja liikehdintöjen aikakautena kansainväliselle sosiaalityölle on eittämättä tarvetta. Sosiaalityön ymmärränkin tässä tutkielmassa tarkasteltuna globaalista tulokulmasta. Sosiaalityö on International Federation of Social Workers (IFSW) mukaan: ”käytännöstä kumpuava profession sekä akateeminen tieteenala, joka tähtää sosiaaliseen muutokseen, sosiaaliseen yhteneväisyyteen, voimaannuttamiseen ja ihmisten vapauttamiseen”. Sosiaalityöhön liittyvät olennaisesti kysymykset ihmisoikeuksista, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja moninaisuudesta. Sosiaalityössä kansallisesti korostuvat erilaiset piirteet, jotka liittyvät spatio-temporaalisesti kyseisen alueen kulttuuriin, politiikkaan ja rakenteisiin. Ymmärrän kuitenkin länsimaisen sosiaalityön kuten Rauhala ym. (2016, 16–17) kuvastavan maailmanpoliittisia suhteita sekä ideologisia kamppailuja vallasta ja tiedollisista johtoasemista. Tähän linkittyy sosiaalityön historia sekä ne geopolittiset liikehdinnät, joita eri aikakausina on todistettu. Sosiaalityön näen sisältävän sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoita että kunnallisen sosiaalitoimen.

Henkilökohtainen kiinnostukseni radikalisoitumiskysymyksiin on herännyt hiljalleen opintojeni myötä. Moninaisuuteen ja monikulttuurisuuteen liittyvät kysymykset ovat kuitenkin olleet läsnä läpi opintojeni. Kulttuurimaantieteen opintoni herättivät kiinnostukseni ihmisten liikkuvuuteen, maahanmuuttoon sekä geopolittisiin kysymyksiin. Sosiaalityön kandidaatin tutkielman kautta huomioni kiinnittyi eritoten nuorten hyvinvointiin ja nuoruuden kategorioihin konfliktialueilla. Näistä lähtökohdista sosiaali- ja terveysministeriössä syksyllä valmiusyksikössä 2017 suorittamani korkeakouluharjoittelu lisäsi ja tarkensi kiinnostustani kohti poliittista väkivaltaa ja erityisesti sen kohtaamiseen sosiaalityössä. Matkan varrella saamani lukuvinkit ja ideat erityisesti ohjaajaltani Marja Katsikolta sekä politiikan tutkija Leena Malkilta ovat ohjanneet kiinnostustani kriittisen terrorismin tutkimuksen suuntaan sekä globaaleihin kysymyksiin oikeudenmukaisuudesta. Syksyllä 2019 laatimani sosiaalityön käytäntötutkimus vahvasti ymmärrystäni väkivaltaisen ekstremismin kohtaamisesta sosiaalityössä sekä osoitti, kuinka sosiaalitoimessa kaivataan lisää tietoa ilmiöstä. Pro gradu -prosessin myötä olen ymmärtänyt, että sosiaalityöllä on paikka väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisyssä sekä kunnallisella että kansalaisyhteiskunnan kentällä (SM 2016) ja myös työssä, kun väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista havaitaan.

Tutkielman tutkimuskohteeksi olen alueellisesti rajannut Suomen ja Ruotsin. Rajanvedon olen tehnyt, jotta laadullisten menetelmien turvin pystyn analysoimaan ilmiötä laaja-alaisesti, sillä Suomessa väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ovat suhteellisen marginaalinen ilmiö. Suomessa ei ole tuotettu systemaattisesti laajamittaista vertaisarvioitua tutkimusta radikalisoitumisesta (Creutz ym. 2015) ja sen kohtaamisesta sosiaalityössä, jota voisin tässä pro gradu – tutkielmassa hyödyntää. Ruotsissa on enemmän kokemusta sosiaalityön kentällä yllä kuvatuista asiakastapauksista, ja siksi olen ottanut Ruotsin mukaan tutkielmaani. Pohjoismaiden välillä on viime vuosina lisätty myös poliittisella tasolla yhteistyötä radikalisoitumisilmiön tarkasteluun (esim. SM 2017b).

Tutkielman kannalta olisi ollut hedelmällistä huomioida laajemminkin Pohjoismaita. Tanskasta esimerkiksi löytyy sosiaalityön kentältä havaintoja ja käytäntöjä siitä, kun väkivaltaista ekstremismia havaitaan. Tanskassa on kehitetty myös malli väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisyyn ja kohtaamiseen (esim. Hemmingsen 2015). Tanskan mallissa monialainen yhteistyö korostuu ja työskentely on nähdäkseni turvallisuusjohtoista. Tarkastelen väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista ensisijaisesti sosiaalityön tulokulmasta, ja siksi näen, että tutkielmani orientaatio ei niinkään ole turvallisuuden kategorioissa. Aluerajauksen olen kuitenkin toteuttanut ensisijaisesti siksi, että tutkielman laajuus pysyy pro gradu – tutkielmalle mahdollisena toteuttaa.

En näe tarkoituksenmukaiseksi tutkielmassani vertailla Suomen ja Ruotsin välisiä eroja siinä, miten sosiaalityöntekijät kohtaavat aatemaailmalla oikeutettua väkivaltaa työssään. En myöskään koe hedelmälliseksi tai eettisesti kestäväksi kartoittaa yhtenäisiä toimintamalleja suomalaisille ja ruotsalaisille sosiaalityöntekijöille. Uskon kuitenkin Suomen ja Ruotsin hyvinvointivaltiollisen yhteiskuntarakenteen takaavan yhtenäiset lähtökohdat käsitellä väkivaltaista radikalisoitumista sosiaalityön kontekstissa.

Tutkielmassa esittelen seuraavassa kappaleessa edellä mainitsemani teoreettiset ja käsitteelliset lähtökohdat tutkielmaani. Esittelen kappaleessa lisäksi lyhyesti ilmiön ulottuvuuksia Suomessa ja Ruotsissa. Kappaleessa kolme esittelen aiempaa tutkimusta väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta sosiaalityössä ja pohjoismaisessa kontekstissa. Kappaleessa käydään läpi myös toimijoita, jotka tekevät ennaltaehkäisevää työtä sekä työtä ilmiön parissa. Tässä yhteydessä pohditaan myös kunnallisen sosiaalitoimen tehtävää. Tutkimuskysymyksiä, metodologisia valintoja sekä tutkimusetiikkaa pohdin

tarkemmin kappaleessa neljä. Aineiston analyysin ja tulosten jälkeen nivon tutkielman pohdinnan ja johtopäätökset yhteen kappaleessa kuusi. Tässä yhteydessä arvioidaan myös tutkimuksen toteutusta sekä esitetään tarve lisätutkimukselle.

2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLISET JA TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Terrorismin, väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen käsitteellistä taustaa

Väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista on haastavaa yksiselitteisesti ja lyhyesti määritellä. Ilmiötä voidaan asiayhteydestä riippuen määritellä eri tavoin. Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen liittyvät kuitenkin laajemmin poliittisen väkivallan kattokäsitteeseen, jota esimerkiksi myös terrorismi, väkivaltaiset protestit ja kapinat voivat olla (Bosi ym. 2014, 3–4).

Terrorismin käsitteestä ei ole yksiselitteistä ja kaikkien hyväksymää määritelmää. Bruce Hoffman (2017, 1–3) liittää terrorismiin kuuluvaksi politiikan. Terrorismissa käytetään valtaa ja pyritään saamaan lisää valtaa poliittisten päämäärien saavuttamiseksi. Terrorismi linkittyy aina väkivaltaan tai vähintään väkivallalla uhkaamiseen. Terroristinen toiminta on systemaattista ja suunniteltua, ja sillä on kauaskantoisia ja suunniteltuja vaikutuksia. Suunnitellut psykologiset seuraukset eivät rajaudu vain väkivaltaisen iskun uhreihin tai kohteisiin. Terrorismilla on selvä kohde; terrorismilla luodaan pelkoa kohteelle, esimerkiksi poliittiselle puolueelle, yhteiskunnan laajempiin poliittisiin rakenteisiin tai etniselle vähemmistöryhmälle. Terroristisella teolla pyritään ideologiseen tai poliittiseen muutokseen yhteisössä tai yhteiskunnassa. (Hoffman 2006, 40–41.)

Sisäministeriön (2016) mukaan terrorismi on väkivaltaista ekstremismiä ja terrorismin tavoitteena on synnyttää pelkoa ihmisissä kumouksellisen väkivallan käytön kautta. Terrorismi on Suomessa rikosoikeuden piirissä. Terroristisessa tarkoituksessa toteutettu väkivalta on rikosoikeudellinen käsite. Terrorismissa väkivaltaiset teot kohdistuvat valtioihin ja kansainvälisiin järjestöihin (SM 2016). Rikoslain (39/1889) 6§ mukaan rikosten tekijällä on terroristinen tarkoitus, jos hän:

”1) aiheuttaa vakavaa pelkoa väestön keskuudessa;

2) pakottaa oikeudettomasti jonkin valtion hallitus tai muu viranomainen taikka kansainvälinen järjestö tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin;

3) oikeudettomasti kumota jonkin valtion valtiosääntö tai muuttaa sitä tai horjuttaa vakavasti valtion oikeusjärjestystä taikka aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa valtiontaloudelle tai valtion yhteiskunnallisille perusrakenteille; tai

4) aiheuttaa erityisen suurta vahinkoa kansainvälisen järjestön taloudelle tai sellaisen järjestön muille perusrakenteille.” (RL 39/1889.)

Rikoslain (39/1889) mukaan terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset, rikoksen valmistelut, terroristiryhmän johtaminen, toiminnan edistäminen, koulutuksen antaminen terroristista tekoa varten, värväys, kouluttautuminen ja terrorismin rahoittaminen ovat rangaistavia tekoja. Matkustaminen terrorismirikoksen tekemistä varten on ollut rikosoikeudellisen rangaistavuuden piirissä 2016 lukien (HE 30/2018).

Julkisessa keskustelussa länsimaissa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen nähdään olevan uusia ilmiöitä. Näiden taustalla voidaan kuitenkin nähdäkseni ymmärtää kosketuspintoja laajempiin, poliittisiin ja muutokseen tähtääviin liikehdintöihin. Demokratiassa keskustellaan sekä luodaan kompromisseja. Demokratia ei ole stabiili yhteiskunnan tila, vaan demokratiassa neuvotellaan ja luodaan uudestaan yhteiskuntaa. Uudistukseen yhteiskunnat tarvitsevat paikoin radikaaleja ja ekstriimejä tekoja. Radikaalit ideat eivät tarkoita yksioikoisesti väkivallan käyttöä (Kundnani 2012b, 21) ja kaikki ekstremismi ja radikalisoituminen eivät liity terrorismiin.

Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen voivat kuitenkin johtaa terrorismiin (RAN 2019) ja ääriliikkeillä voi olla yhteneväisyyksiä terroristisen toiminnan kanssa. Esimerkiksi Jacob Aasland Ravndalin (2018, 847) mukaan äärioikeistoliikehdinnöillä on yhtymäkohtia terrorismin kanssa. Vaikka äärioikeistoryhmittymät harvoin selittävät iskujaan tai ilmoittautuvat iskun tekijöiksi, on väkivaltaisilla iskuilla tai väkivallalla uhkaamisella selkeä päämäärä. Iskuilla kohdistetaan vihaa ja pyritään kylvämään pelkoa. Teoilla ei sinänsä välttämättä ole terrorismille ominaisia pitkäjänteisten suunnitelmien ja strategioita, mutta äärioikeiston iskuilla on selkeä poliittinen päämäärä ja viesti uhatulle kohteelle. Tällaisenaan äärioikeiston iskuja voisi määritellä siis terrorismiksi.

Toisin kuin terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset (RL 39/1889) § 34 a), väkivaltainen ekstremismi ei ole rikosoikeudellinen käsite ja ei ole siten rikosoikeuden piirissä.

Väkivaltainen ekstremismi ei ole aina kumouksellista. Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen liittyvät väkivaltaan: väkivaltaisella ekstremismillä tarkoitetaan väkivallan käyttöä, uhkaamista, oikeuttamista tai kannustamista aatemaailmaan perustuen. (SM 2016).

Uskonnon ohella aatemaailmalla voidaan tarkoittaa:

” ...*ajatusrakennelmia, joiden lähtökohtina ovat tulkinnat ihmisryhmistä, maailmasta, uskonnosta, ihmisten ja valtioiden välisistä suhteista, ihmisarvosta, pyhästä sekä ei-pyhästä tai vastaavista sekä yksilön toimintaa ohjaavista uskomuksista*”. (SM 2016.)

Väkivaltaisen ekstremismin taustalla voi olla moninaisia aatemaailmaan linkittyviä perusteluita. Tässä tutkielmassa näen väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen linkittyvän aatemaailmaan. Näin ekstremismi tai radikalisoitumisen prosessi eivät niinkään liity vain uskontoon.

Länsimaisella, monikäsitteisellä kentällä *radikalisoituminen* nähdään suhteellisen uutena käsitteenä. Arun Kundnani (2012b) sijoittaa radikalisaatiodiskurssin syntymän Yhdysvaltojen vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeiseen aikaan. Käsite kehitettiin työkaluksi päätöksentekijöille kuvaamaan prosessia, jossa yksilöstä tulee terroristi. Käsitteelle esitettiin tarve, sillä muslimiyhteisön patologisoinnilla ei pystytty selittämään terrori-iskujen esiintymistä Euroopassa. Käsitteellä voidaan tilannekohtaisesti ja kansallisesti tarkoittaa eri asioita, mutta yleistyneen käsityksen mukaan väkivaltainen radikalisoituminen määritellään prosessina, jonka myötä yksilö päätyy käyttämään, uhkaamaan tai oikeuttamaan väkivallan käyttöä aatemaailmaan perustuen (SM 2016; van de Donk 2018).

Lorenzo Bosi ym. (2014) mukaan radikalisoituminen -käsitettä ei pitäisi yksioikoisesti määritellä politiikan tutkimuksen parissa uudeksi käsitteeksi. Poliittisen väkivallan tutkimuksessa tulee huomioida kyseisen alueen kulttuurillinen, sosiaalinen ja poliittinen konteksti – näin päästään ilmiön taustasyiden ja prosessien taakse. Ideologialla oikeutettua väkivallan käyttöä, sen dynamiikkaa ja taustaprosesseja on tarkasteltu jo varhain politiikan tutkimuksessa. Sinällään voidaankin pohtia, että radikalisoitumisprosesseja poliittisessa väkivallassa on siis tarkasteltu jo pidempään tieteellisellä kentällä.

Radikalisoitumiskeskustelussa on havaittavissa länsimaissa nähdäkseni ainakin kaksi diskurssia. Kundnanin (2012b) mukaan väkivaltainen radikalisoituminen johdetaan mikro-tasolle, jolloin radikalisoituminen määritellään ilmiöksi, joka kumpuaa yksilön teologis-psykologisista tai sosiaalisista lähtökohdista. Yksilölähtöisissä taustasyissä huomioidaan yleensä yhteiskunnan ulottuvuus, mutta perimmäisiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin ei kiinnitetä juurikaan huomiota.

Toisaalta radikalisoitumiskeskusteluissa on havaittavissa kriittisen terrorismin tutkimiseen traditioon nojaava orientaatio, jossa lähtökohta tutkimukselle on linkittää ilmiö osaksi yhteiskunnallisia ilmiöitä ja prosesseja. Kriittisen terrorismin tutkimuksen mukaan radikalisoituminen käsitetään valtarakennelmaksi, julkishallinnon tuottamaksi ja ylläpitämäksi konstruktioksi, jota pidetään yllä uhka- ja riskiajattelulla, näiden representaatioilla, koulutusohjelmilla ja interventioilla sekä tiedontuottamisella (de Goede & Simon 2013). Diskurssissa nähdäkseni linkitetään väkivalta toimintaan. Radikalisoitumisen ajatellaan olevan osa laajempaa poliittista kamppailua, liittäen sen yhteiskunnallisiin poliittisiin liikehdintöihin. Tällöin radikalisoitumisprosessi on rakenteellinen ja strateginen prosessi, jonka myötä syntyy valmius ja hyväksyntä käyttää väkivaltaa oikeuttaakseen poliittisen tarkoitusperän. Yksilö ei radikalisoidu tyhjiömaisessa tilassa, vaan ympäröivät sosiaaliset liikehdinnät vaikuttavat aina yksilöön. (Bosi ym. 2014, 1–4.)

Huolimatta lähestymistavasta väkivaltaiseen radikalisoitumiseen on selvää, ettei yhteistä profiilia radikaaleja aatteita omaavalle yksilölle löydy (SM 2016; YK 2017). Yksilöt omaksuvat ekstremistisiä aatteita, tai ajautuvat radikaaleihin ryhmiin erinäisistä syistä. Taustalla voi sisäministeriön (2016) mukaan olla ulkopuolisuuden kokemuksen tunne, syrjintä ja rasismi.

Sekä tieteellisessä tutkimuksessa että julkishallinnossa on etsitty juurisyitä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen taustalta. Keskustelu nivoutuu tällöin kriittisen terrorismin tutkimuksen tutkijoiden mukaan yksilötason selitysmalleihin, jolloin yksilön patologisointi on riskinä. Juurisyitä väkivaltaisen ekstremismin ja terrorismiin on kirjallisuudessa haettu ainakin koulutuksen puutteesta, syrjäytymisestä ja heikosta sosioekonomisesta asemasta. Kuitenkin politiikan tutkimuksen parissa on havaittu, kuinka kompleksia ilmiöitä, kuten terrorismia ja väkivaltaista ekstremismia, ei voida selittää yhdellä, yksilötason selitysmallilla. Esimerkiksi Martin Gassebnerin ja Simon Luechingerin (2011) mukaan terrorismin esiintyvyydellä ja GDP:lla kyseistä aluetta kohden ei ollut

merkitystä. Löydös kumoaa väitteen siitä, että terrorismi olisi selitettävissä heikolla sosioekonomisella asemalla. Yksilötason sosiaalisilla haavoittuvuuksilla voi olla vaikutusta siihen, että yksilö ajautuu väkivaltaisen ääriliikkeen tai ideologian kannattajaksi. Ymmärrän kuitenkin väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen olevan kompleksisia ilmiöitä, joita ei voida yksiselitteisesti määritellä vain mikrotason haavoittuvuuksilla. Kriittisen terrorismin tutkimuksen linja yhdistää toisiinsa mikro-, meso- ja makrotason ulottuvuudet (Gunning 2009), jolloin väkivaltaista ekstremismistä ja radikalisoitumista voidaan tarkastella laajasta näkökulmasta. Kriittisen terrorismin tutkimuksen linja mahdollistaa kompleksisten systeemien ja liikehdintöjen tarkastelun.

Käsitteellisten valintojen teko voi olla haastavaa, kun halutaan kuvata huolta herättävää, ideologiaan nivoutunutta ekstremismistä. Ymmärrän käsitteen *radikalisoituminen* osaltaan myös ongelmalliseksi. Käsitteellä voi olla haastavaa päästä niihin yhteiskunnallisiin ongelma-kohtiin, jotka aiheuttavat yksilötasolla piirteitä, joista syntyy ulkopuolella huoli. Kirjoittaessani radikalisoitumisesta ja väkivaltaisesta ekstremismistä ymmärrän ilmiöiden pitävän sisällään yhteiskunnallisia rakenteita, jotka prosessin taustalla vaikuttavat. Pidän tarkoituksenmukaisena tarkastella radikalisoitumiseen ja väkivaltaiseen ekstremismiin johtavia taustatekijöitä laajasti, huomioiden eritoten yhteiskunnalliset lähtökohdat ilmiöön. Seuraavassa kappaleessa tarkastelen tarkemmin kriittisen terrorismin tutkimuksen traditiota, joka toimii lähtökohtana tässä tutkielmassa ymmärtää väkivaltaista ekstremismistä sekä radikalisoitumista prosessina. Näen, että terrorismi ja väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen eivät ole synonyymeja, mutta väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen voivat pitää sisällään elementtejä, jotka voidaan tulkita terrorismiksi tai johtaa terrorismiin (esim. Ravndal 2018). Väkivaltaista ekstremismistä ja radikalisoitumista voidaan tarkastella terrorismin tutkimuksen laajemmassa kentässä, ja tässä tutkielmassa sijoitan ilmiöt terrorismin tutkimuksen alle.

2.2 Kriittisen terrorismin tutkimuksen linja ja sosiaalisen liikehdinnän teoria

Vuoden 2001 jälkeinen *war on terror* – kampanja sekä paljastukset esimerkiksi Guantánamo Bay:hin liittyen synnyttivät laaja-alaisempaa huomiota terrorismin tutkimuksen kentällä. Esitettiin tarve terrorismin tutkimukselle, joka kyseenalaistaa vanhoja tapoja tutkia. Tähän tarpeeseen kriittisen terrorismin tutkimuksen linja on lähtenyt vastaamaan. (Jackson ym. 2009.) Käänteessä nähdään, että väkivallan käyttö ideologialla

oikeuttaen on ilmiö, jossa yhdistyy sekä mikro-, meso- että makrotason ulottuvuudet (Gunning 2009). Kriittisessä käänneessä poliittista väkivaltaa lähestytään kriittisesti orientoituneella otteella. Orientaatiota voidaan hyödyntää monialaisessa ja monialaisesti tutkimuksessa (Jackson ym. 2009).

Viime vuosien aikana kriittisessä terrorismin tutkimuksessa terrorismia onkin lähestytty useasta eri tulokulmasta. *Social movement theory* (myöhemmin sosiaalisen liikehdinnän teoria) on noussut kriittisen orientaation parissa yhdeksi tavaksi tarkastella ja tutkia terroristista liikehdintää. Sosiaalisen liikehdinnän teoria ei ole ainoastaan terrorismin tutkimuksen parissa esiintyvä traditio, pikemminkin sosiaalisen liikehdinnän teorian kautta on tutkittu vähän väkivaltaa (della Porta 2014, 93). Sosiaalisen liikehdinnän teoria on dynaaminen, moniulotteinen ja analyttinen lähestymistapa tutkia liikehdintää. Lähestymistavan kautta on mahdollista tulkita sekä mikrotason ilmiöitä että yhteiskunnallisia liikehdintöjä. Teorian kautta voidaan siten havaita pidempiaikaisia poliittisia muutoksia ja ideologioita. (Gunning 2009.) Sosiaalisen liikehdinnän teorian kautta on mahdollista tarkastella laajempia kompleksisia rakenteita ja verkostoja, joissa väkivallan ilmeneminen on vain yksi muoto (della Porta 2014, 93).

Sosiaalisen liikehdinnän teoria kytkee poliittiset muutokset ja ideologiat suhteessa kulttuuriin ja identiteettiin. Tällöin sosiaalisen liikehdinnän teoriaa voidaankin hyödyntää esimerkiksi havaitsemaan, miten valtio toimii suhteessa liikehdintään tai miten institutionaaliset rakenteet vaikuttavat liikehdinnän käytökseen. Tulokulmalla voidaan analysoida ja arvioida poliittisten päätösten sekä rakenteiden vaikutuksia suhteessa tarkasteltuun liikehdintään. (Gunning 2009.)

Yhteiskunnallisen tason tarkastelun ohella sosiaalisen liikehdinnän teoriaa on mahdollista Jeroen Gunningin (2009) mukaan hyödyntää mikrotason lähestymistapana väkivaltaisen terrorismin tutkimuksessa. Kun viitekehyksen kautta arvioidaan yksilön ominaisuuksia tai valmiutta käyttää väkivaltaa ideologian oikeuttamiseen, tarkastelun kohteena on yksilö osana suurempaa sosiaalista liikehdintää.

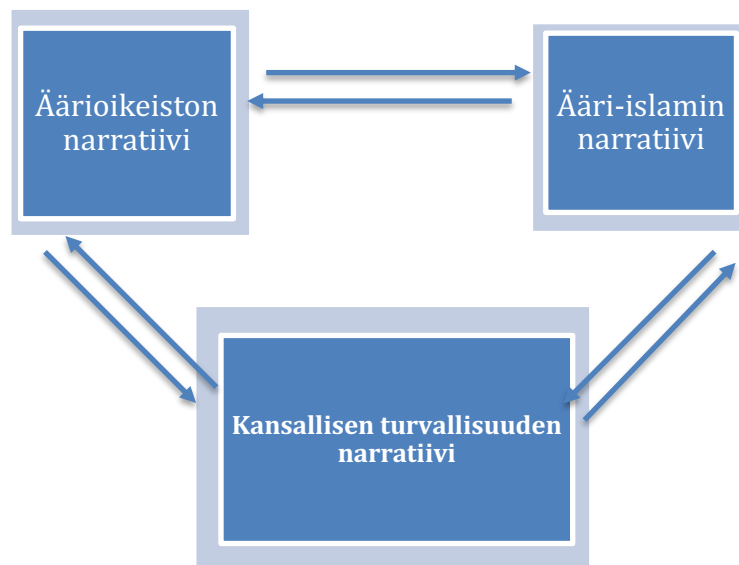
Julkisissa keskusteluissa puhutaan paljon itsestään radikalisoituneista yksilöistä. Kansainvälisessä keskustelussa, eritoten EU:n tasolla, käytetään nimitystä *self-radicalized*, kuvaamaan yksilöä, joka toteuttaa väkivaltaisen terroriteon itsenäisesti (Kaplan ym. 2015,

1–5). Kansainvälisissä keskusteluissa ja kirjallisuudessa puhutaan myös yksinäisistä susista (*lone wolfs*). Vaikka kyse olisi itsestään radikalisoituneista yksilöistä, on havaittu, kuinka yksilöiden toimien taustalla on ollut laajempi sosiaalinen liikehdintä, esimerkiksi tietty ideologinen suuntaus tai ryhmittymä, joita on internetin välityksellä seurattu (Spyer 2008 Gunning 2009 mukaan; Kaplan ym. 2015). Vaikka henkilö toimisi itsenäisesti ja toteuttaisi väkivaltaisen iskun, hän ei ole irtonaisena ympäröivästä maailmasta. Mielikuva kellareissa ja tietokoneen äärellä itsestään radikalisoituvista yksilöistä on uskontotieteilijän professori Jeffrey Kaplanin ym. (2015) mukaan virheellinen. Yksilöt ovat osa laajempaa liikehdintää, jossa samankaltaiset ajatusmaailmat kohtaavat. Itsenäisesti radikalisoituneet henkilöt voivat löytää vastakaikua ajatuksilleen esimerkiksi internetin pimeästä verkosta.

Radikalisoitumista voidaan tarkastella mekanismina sosiaalisen liikehdinnän teorian kautta. Donatella della Portan (2014) mukaan radikalisoitumisen syntymekanismi kehittyy, kun sosiaalisten liikehdintöjen sisällä ja eri liikehdintöjen välillä syntyy kilpailua. Radikalisoituminen on vain yksi osa prosessia, jonka della Porta nimeää protestien kehäksi (*the cycle of protests*). Protestien kehällä analysoidaan sosiaalisia liikehdintöjä, joissa poliittinen väkivalta on vain yksi syntyvistä ilmiöistä. Käsitteellä voidaan selittää ja ymmärtää poliittista väkivaltaa. Käsitteen mukaan poliittista väkivaltaa ja radikalisoitumista syntyy eri vaiheiden kautta. Ensimmäisessä vaiheessa vaihtoehtoinen liikehdintä lähtee leviämään. Tällöin julkisen vallan asema on heikompi ja esitetään tarvetta vaihtoehtoisille strategioille ja tulkinnoille. Radikalisoitumista syntyy leviämisvaiheen jälkeen. Radikalisoituminen kehittyy, kun kilpailua syntyy eri sosiaalisen liikehdintöjen välillä, mutta myös liikehdinnän sisällä. Kaikki liikehdintään osallistujat eivät ole valmiita toteuttamaan radikaaleja väkivaltatekoja, mutta pieni osa ryhmittymästä on. Protestien kehän aikana liikehdintää määrittävät intensiiviset suhteet ja eri väkivallan käytön muotoja kehittyy. Aktivistit sosialisoidaan ryhmittymään ja väkivallan käyttö ruokkii ja synnyttää lisää väkivaltaa.

Della Portan (2014) protestien kehän -prosessissa radikalisoitumisen vaiheessa syntyy erilaisia kilpailevia strategioita ja taktiikoita eri ryhmittymien välille. Ryhmittymät vuorovaikuttavat toisiinsa ja ovat jatkuvassa muutoksessa. Tämän vaiheen jälkeen muodostuu protestien kehän loppumisvaihe. Loppumisvaiheen jälkeen julkinen valta ja perinteisen puolueet vahvistavat asemaansa ja muodostuu uudelleen vakaa vaihe.

Myös Kundnani (2012a, 129–130) näkee, että eri (ja jopa kilpailevat) sosiaaliset liikehdinnät vaikuttavat toisiinsa. Ääri-islamistinen järjestö al-Qaeda on käyttänyt war on terror -kampanjaa keinona rekrytoida uusia jäseniä toimintaan. Nytemmin on havaittu, kuinka äärioikeisto, jihadismin vastaiset liikehdinnät ovat käyttäneet radikaalin islamin vastaista -narratiivia oikeuttaakseen toimintaansa. Toisaalta myös poliittisella päätöksenteolla ja kansallisella turvallisuuden narratiivilla on vaikutusta äärioikeistoon sekä ääri-islamiin. Kundnani kuvaakin yhteyttä kahdensuuntaisena triangulina. Kansallinen turvallisuuden narratiivi vaikuttaa edellä mainittuihin ääri-islamistisiin, mutta äärioikeiston ja ääri-islamin narratiivit vaikuttavat paitsi toisiinsa myös kansalliseen turvallisuuden narratiiviin (kuvio 1).

Kuvio 1. Äärioikeiston, ääri-islamin ja kansallisen turvallisuuden narratiivin vuorovaikutus ja vaikutus toisiinsa Arun Kundnanin (2012a, 131) kuvion pohjalta.

Länsimaisessa väkivaltaiseen ekstremismiin ja poliittiseen väkivaltaan liittyvissä keskusteluissa terrorismi yhdistetään lähes poikkeuksetta islamiin. Norjan Utøyan terrori-iskun jälkeen julkisessa keskustelussa isku määriteltiin jihadistien tekemäksi, vaikka tekijästä ei ollut tarkempaa tietoa (Kundnani 2012a; Gardell 2015, 129–155). Isku määriteltiin ennen sen selviämistä ääri-islamistiseksi, vaikka poliittisessa tarkoituksessa tehdyt iskut aiemmin olivat olleet lähes poikkeuksetta äärioikeiston tekemiä. Vasta iskun tekijän selvittyä hyväksyttiin mahdollisuus siihen, että kyseessä on muu kuin islaminuskolla oikeu-

tettu isku. Anders Behring Breivikin iskun taustasyiden, eli konservatiivisen nationalismin, antifeminismin ja valkoisen ylivallan merkityksiä ei kuitenkaan korostettu. Julkisessa keskustelussa Breivikin toimia on perusteltu hänen psyykkisten ongelmien kautta. (Gardell 2015.)

2.3 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisy

Terroritekojen seurauksena poliittisiin päätöksentekijöihin kohdistuu paine laatia terrorismin ennaltaehkäiseviä toimia (Malkki 2016). Julkisissa keskusteluissa puhutaan paljon väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisystä ja radikalisoitumisesta poispääsystä, deradikalisoitumisesta (*de-radicalization*).

Ilmiöt ylittävät helposti kansallisten valtioiden rajat, jolloin väkivaltaisen radikalisoitumisen ja laajemmin terrorismin ennaltaehkäiseviä ohjelmia laaditaan koskemaan laajoja maantieteellisiä alueita. Maiden kansalliset ennaltaehkäisyyn painottavat toimintatavat ja politiikat vaikuttavat ja saavat vaikutteita muiden maiden terrorismin vastaisista ohjelmista. (Malkki 2016.)

Vaikka länsimaissa on kehitetty ennaltaehkäiseviä toimenpideohjelmia – ja malleja (esim. Hemmingsen 2015; SM 2016; YK 2017; RAN 2018), on myös todettu, kuinka yhtenäistä mallia käytäntöihin on haastavaa implementoida. Pohjoismaita ei usein mainita kansainvälisissä keskusteluissa ja julkaisussa, kun käsitellään terroritekoja ja terrorismia. Sen sijaan ennaltaehkäisyssä Pohjoismaat mainitaan usein (Malkki ym. 2018).

Leena Malkki (2016) liittää terrorismin torjunnan ja ennaltaehkäisyn politisoitumisen Suomessa vuoden 2013 jälkeiseen aikaan, jolloin julkinen keskustelu terrorismista ja sen torjunnasta muuttui. Poliitikot ottivat tematiikan puheeksi aiempaa enemmän ja mediassa terrorismia ja sen torjuntaa käsiteltiin laajasti. Ennen vuotta 2013 mainintoja terrorismista ja sen ennaltaehkäisystä ei juurikaan ollut. Tällä hetkellä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisystä on laadittu sisäministeriön johdolla (2016) toimenpideohjelma. Toimenpideohjelma kattaa yhteiskunnan eri osa-alueet hallinnon tasolta kunnallisiin toimijoihin sekä kolmannen sektorin järjestöihin. Tavoitteeksi toimenpideohjelmassa määritellään sekä lyhyen aikavälin että pidemmän aikavälin tavoitteita. Vuoden 2018 loppuun mennessä tavoitteita ovat muiden muassa ideologialla perusteltujen

väkivaltaisten tekojen vähentyminen, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen ja luominen ennaltaehkäisevässä työssä sekä konfliktialueelta palaavien tunnistaminen ja taistelualueelle suuntaavien henkilöiden määrän lasku. Pitkällä aikatahtaimella ennaltaehkäisyn tavoitteina ovat saada ideologialla oikeutetut väkivaltateot kääntymään laskuun niin, että niiden ihmisten määrä vähenee, jotka kokevat ääriliikkeet uhaksi itselleen tai läheisilleen. Toisena tavoitteena on nuorten osallistaminen laillisin keinoin yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja päätöksentekoon. Demokraattinen osallisuus ja demokratian vahvistaminen ovat ennaltaehkäisevässä työssä olennaisia (esim. Opetushallitus 2017).

Demokratian ja terrorismin välisestä yhteydestä on politiikan tutkimuksen parissa eriäviä tutkimustuloksia. Osassa tutkimuksia demokratian nähdään mahdollistavan kasvualustan terrorismille ja ekstrimismille. Toisaalta demokratian, ja sen perimmäisten arvojen, kuten ihmisarvojen kunnioittamisen sekä lakien ja demokraattisen järjestyksen toimivuuden, on havaittu olevan yhteydessä vähäiseen terrorismiin (Gassbner & Luecinger 2011, 250–251). Vaikka demokratian merkityksestä ennaltaehkäisevänä entiteettinä on eriäviä tutkimustuloksia ja mielipiteitä, näen, että moninaisia mielipiteitä ja diskursseja hyväksyvä yhteiskunta luo tilaa avoimelle keskustelulle ja yhteiskunnallisille neuvotteluille. Ennaltaehkäisyssä osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemukset yksilötasolla korostuvat. Aiemmassa tutkimuksessa ja erilaisissa toimenpideohjelmissä tämä onkin huomioitu (esim. Opetushallitus 2017). Erityisesti nuorilla on tärkeää kokea merkityksellisyyden, osallisuuden ja kuulumisen (*belonginness*) tunnetta identiteetin rakentamisen kannalta. Kuuluvuus edistää nuorilla terveyttä sekä rakentaa itsetuntoa (esim. O'Brien & Bowles 2013). Koulu ja koulutus ovat omiaan rakentamaan sosiaalisia verkostoja ja tarjoamaan kuulumisen kokemuksia (O'Brien & Bowles 2013). Huomio ennaltaehkäisevissä toimitissa ja ohjelmissa kiinnittyykin nuoriin (esim. SOU 2016; Opetushallitus 2017). Tällöin korostuu myös koulun ja opetustoimen tehtävä osana ennaltaehkäisevää moniammatillista työtä.

Kouluilla on merkitsevä tehtävä ennaltaehkäisyssä. Kouluissa rakennetaan yhteiskunnallista osallisuutta ja kuulumisen kokemusta, mutta samalla voidaan havaita, mikäli nuori ja hänen ajatusmaailmansa muuttuvat. Sinällään opetushenkilökuntaa ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti asettaa vastuuseen ennaltaehkäisevästä työstä. Myös opetustoimessa käydään keskustelua resursseista ja luokkakokojen kasvattamisesta, ja ennaltaehkäisevä työ kuuluu koulujen koko moniammatilliselle henkilöstölle. Opetushenkilökunnan ohella

muun muassa terveydenhuollon ja sosiaalialan ammattilaiset ovat työssä mukana. Koulukuraattoreilla voi kuitenkin olla vastattavanaan 600 oppilaan määrä (Talentia 2016), jolloin koulukuraattorien mahdollisuutta ennaltaehkäisevässä työssä tulee myös pohtia.

Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on Leena Malkin (2016) mukaan havaittavissa muutos 9/11 jälkeisessä ajassa suhteessa terrorismin ehkäisyyn. Kansainvälisesti yhteistyö terrorismin torjunnassa on lisääntynyt ja laajentunut. Esimerkiksi Suomessa Suojelupoliisi (Supo) on ennen vuotta 2017 luokitellut terrorismin uhan matalalle tasolle, mutta terrorismin vastaiseen toimintaan ja politiikkaan on kiinnitetty paljon huomiota. 2017 jälkeen Supo on pitänyt terrorismin uhan arvion tasolla kohonnut.

Ennaltaehkäisy ja väkivaltaisen radikalisoitumisen havaitseminen on tärkeää, mutta kriittisen kirjallisuuden parissa on havaittu, kuinka radikalisoitumisen vastaiset toimet voivat itsessään luoda väkivaltaista radikalisoitumista (Malkki 2016). Ennaltaehkäiseviä toimia laadittaessa on syytä huomioida kyseisen alueelliset rakenteet sekä sosiopoliittinen ympäristö. Ennaltaehkäisevistä toimista harvoin pystytään luomaan kaikille alueille toimivaa yhtäläistä väkivaltaista radikalisoitumista torjuvaa mallia. Euroopan unioninkin tasolla on löydettävissä erilaisia ennaltaehkäiseviä toimia. Esimerkiksi Tanskassa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa väkivaltaisen radikalisoitumisen vastainen toiminta on lähtökohdiltaan erilaista verrattuna Suomeen.

2.4 Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen Suomessa ja Ruotsissa

Pohjoismaissa ideologialla oikeutettuja väkivaltatekoja on toistaiseksi todistettu suhteellisen vähän. Pohjoismaat on myös tieteellisen tutkimuksen kentällä nähty ”perifeerisinä” suhteessa poliittisen väkivallan ja terrorismin ilmenemisessä. Pohjoismaisella politiikan tutkimuksen kentällä on toistaiseksi vain vähän vertaisarvioituja tutkimuksia terrorismista Pohjoismaissa. Kansainvälisessä politiikan tutkimuksessa Pohjoismaita ja terroritekoja harvoin mainitaankaan. (Malkki ym. 2018.)

Kuitenkin myös Pohjoismaista on lähtenyt vierastaistelijoita Lähi-itään sotatoimialueille. Suojelupoliisin arvion mukaan Suomesta vierastaistelijoiksi on lähtenyt pääsääntöisesti vuosina 2012–2016 yli 80 henkilöä. (SM 2017c.) Syyrian ja Irakin konfliktialueelle läheneiden vierastaistelijoiden todellisen määrän arvellaan kuitenkin olevan suurempi.

Kuten todettu, Pohjoismaissa on toistaiseksi toteutettu vain vähän terroristisessa tarkoituksessa tehtyjä tekoja tai suunnitelmia. Äärioikeiston nousua on kuitenkin selkeästi havaittu, vaikka kansallisilla tasoilla hallitukset ja turvallisuusvoimat vähättelevät äärioikeiston uhkaa verrattuna muihin ekstrimismien muotoihin, kuten ääri-islamiin. Toisaalta antirasistisilla ryhmittymillä on taipumusta liioitella äärioikeiston uhkaa. (Ravndal 2018, 845–846.)

Pohjois-Euroopassa äärioikeiston nousuun on vaikuttanut erityisesti korkea maahanmuuton taso, vähäinen vaalikannatus maahanmuuttoa vastustaville äärioikeistopuolueille sekä julkinen äärioikeiston aatteiden tukahduttaminen (Ravndal 2018, 861). Ravndalin selitysmalli pohjoiseurooppalaiselle äärioikeiston nousulle selittää nähdäkseni eritoten Ruotsin tilannetta.

Äärioikeiston nousua on kuitenkin todistettu myös Suomessa. Sisäministeriö arvioi (2018) 2018–2021 vuosille suunnatussa kansallisessa terrorismintorjunnan strategiassa, että suurin terrorismiuhka ei koske äärioikeistöä. Suurimman uhkan nähdään muodostuvan radikaalista ääri-islamistisista ryhmittymistä sekä ääriivasemmistosta. Kuitenkin vuoden 2015 laajamittaisen maahantulon seurauksena todistettiin kymmeniä turvapaikanhakijoihin kohdistuvia tai suunniteltuja iskuja sekä äärioikeiston liikehdintää (Sallamaa 2018). Kundnanin (2012a) mukaan äärioikeiston asemaa väkivallan uhkana on vähätelty, vuosina 1990–2012 Euroopassa tapahtui 249 äärioikeiston toteuttamaa tappavaa iskuja ja 263 radikaali-islamista johtuvaa kuolemaan johtavaa iskuja. Tällöin Euroopan tasolla tarkasteltuna äärioikeiston ja ääri-islamien uhkaa voidaan pitää yhtä suurina. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen uhkaa tarkastellessa on huomioitava myös äärioikeisto. Äärioikeistöä määriteltäessä on kuitenkin havaittava, ettei äärioikeistö Suomessa ei ole niinkään yhtenäinen toimija, vaan koostuu moninaisista toimijoista, joilla voi toiminnassaan olla erilaisia päämääriä (Sallamaa 2018).

Ruotsissa aloitettiin vuonna 2014 toteuttamaan laaja-alaista kansallista selvitystä kunnille väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta sekä demokratian vahvistamisesta (Ekdahl 2018). Toteutetun selvityksen perusteella väkivaltainen ekstremismi Ruotsissa koostuu eritoten valkoista valtaa tavoittelevasta äärioikeistosta, ääriivasemmistosta sekä islamistisesta ekstremismistä (SOU 2016). Verrattuna toisiin Pohjoismaihin, erityisesti Ruotsissa on todistettu äärioikeiston väkivaltaa. Äärioikeiston väkivallan käytöstä ei

löydy juurikaan vertaisarvioituja tutkimuksia. (Malkki ym. 2018.) Tutkimusten uupuminen on sinänsä mielenkiintoista (Malkki ym. 2018), sillä Ruotsissa on Pohjois-Euroopan tasolla tarkasteltuna eniten äärioikeiston toteuttamia iskuja tai tapahtumia (Ravndal 2018).

3 AIEMPI TUTKIMUS JA SOSIAALITYÖ VÄKIVALTAISTA EKSTREMISMIÄ KOHDATTAESSA

3.1 Aiempi tutkimus sosiaalityön käytännöissä ja tieteenalan parissa Suomessa ja Ruotsissa

Pohjoismaissa väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista on lähestytty sekä valtiotasonhallinnon että tieteellisen tutkimuskentän kautta. Leena Malkin ym. (2018) mukaan terrorismia ja poliittista väkivaltaa on tarkasteltu pohjoismaisessa kontekstissa kaiken kaikkiaan vähän. Sosiaalityön tutkimuksen parissa ilmiötä on tarkasteltu vain marginaalisesti. Vertaisarvioituja julkaisuja väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamisesta sosiaalityössä ei käsitykseni mukaan juurikaan ole.

Kuten yllä on mainittu, Ruotsissa toteutettiin valtionhallinnossa selvitys väkivaltaisesta radikalisoitumisesta kunnille. Maantieteellisesti kattavalla kuntakiertueella tarkasteltiin, havaitaanko väkivaltaista radikalisoitumista kunnissa ja millaista väkivaltaisen radikalisoituminen on. Selvityksessä kartoitettiin myös eri toimijoiden tehtäviä väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisevässä työssä. (Ekdahl 2018.) Selvityksessä todettiin, kuinka ehkäisevää työtä tulee tehdä kunnalliselta tasolta valtiolliselle tasolle, ja toisaalta ehkäisevässä työssä tulee olla mukana kunnallisella tasolla laajasti eri toimijoita. Toteutettu kartoitus antaa suuntaviivat ja ohjaa moniammatillista, väkivaltaista radikalisoitumista ehkäisevää työtä. Selvitys ohjaa myös työtä sosiaalitoimen saralla. (SOU 2016.) Sosiaalityön ja eritoten sosiaalitoimen roolia ennaltaehkäisevässä työssä Ruotsissa tarkastellaan kappaleessa 3.2.

Sosiaalityön tutkimuksen parissa Ruotsissa ilmiötä on lähestytty ainakin yhdessä valtion virallisessa tutkimusantologiassa ja selvityksessä väkivaltaisesta ekstremismistä. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa Sara Johansson (2017) tarkasteli sosiaalityön ja ter-

rorismin rajapintoja. Hän löysi kokonaisuudessaan 57 kansainvälistä artikkelia, jotka liittyvät terrorismiin ja laajasti ymmärrettynä sosiaalityöhön tai sosiaalityön käytäntöön. Johanssonin (2017) tulos osoittaa, kuinka marginaalisesti poliittista terrorismia, radikalisoitumista ja sosiaalityötä on tutkittu pohjoismaisessa kontekstissa.

Göteborgin Segerstedt-instituutti on julkaissut raportin sosiaalityön ja pedagogiikan keinoista väkivaltaisen ekstremismin parissa tehtävässä työssä. Raportissa tarkastellaan työtä, ennaltaehkäiseviä keinoja sekä moniammatillisen yhteistyön paikkoja. (Herz 2016.) Malmön yliopistossa tohtorikoulutettava Magnus Weber on laatimassa paraikaa väitöskirjaa sosiaalityön tehtävästä väkivaltaisen ekstremismin ehkäisevässä työssä. Muita julkaistuja sosiaalityön tutkimuksia ilmiöstä, sen havaitsemisesta ja ehkäisystä ei käsitykseni mukaan ole.

Suomessa eritoten opetustoimessa ja kasvatustieteissä väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyyn ja tunnistamiseen sekä demokratian vahvistamiseen on kiinnitetty huomiota sekä käytännöissä että tutkimuskentällä (esim. Opetushallitus 2017; Paapponen 2017). Poliitiikan tutkimuksen kentällä terrorismia ja poliittista väkivaltaa on tutkittu enemmän, ja esimerkiksi Helsingin yliopiston yliopistonlehtori Leena Malkki on yksi merkittävimmistä tutkijoista alalla. Yhteiskuntatieteissä Karin Creutz ym. (2015) SYPONUR-projekti on ollut ensimmäisiä kartoituksia radikalisoitumisen tematiikasta. Projektissa on sekä luotu aloituspuheenvuoroja nuorten syrjäytymisen ja radikalisoitumiskehityksen välille, että kartoitettu pohjaa jatkotutkimukselle.

Sosiaalityön käytännön ja tieteenalan parissa on toistaiseksi kuitenkin vain vähän tutkittua tietoa väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta. Käsitykseni mukaan radikalisoitumisen tematiikkaa sosiaalityön saralla Suomessa on lähestytty vain yhdessä pro gradu – tutkielmassa. Ann-Sofie Nyström (2017) tarkasteli Syyriaan matkanneita nuoria aikuisia sekä heidän kohtaamisiaan viranomaisten kanssa Suomeen palattuaan. Nyström (2017) kartoitti tutkielmassaan myös Syyriasta palanneiden palvelutarpeita. Shahram Hatami (2017) tarkasteli kandidaatin tutkielmassaan muslimitaustaisten maa-hanmuuttajien sosiaalipalveluiden ja yhteisön tuen tarvetta, huomioiden millaisia palveluita syrjäytyneet tai radikalisoituneet nuoret kokevat tarvitsevänsä. Lisätutkimukselle ja tutkimustuloksiin pohjautuvalle lisätiedolle on siis tarvetta.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ovat käynnistämässä kasvaneeseen tiedontarpeeseen verkkokoulutusta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Verkkokoulutusta varten THL toteutti yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa syksyllä 2018 taustakartoituksena tulevalle verkkokoulutukselle kyselytutkimuksen sosiaalitoimissa työskenteleville sosiaalialan ammattilaisille. Olen tehnyt kyseisen kartoituksen sosiaalityön käytäntötutkimuksena ja osana sosiaalityön opintojani. Kyselytutkimukseen osallistui 312 sosiaalialan ammattilaista ja kysely jaettiin 90:een kuntaan sosiaalitoimien kirjaamoiden kautta. Tutkimuksessa tarkasteltiin ilmiön havaitsemista ja koettua lisätiedon tarvetta sosiaalitoimissa. Toteutettu tutkimus on ensimmäinen vain sosiaalitoimelle suunnattu kartoitus ilmiön kohtaamisesta. Tutkimus tähtää käytäntöihin vaikuttamiseen.

Tutkimuksessa havaitsin, että väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista kohdataan sosiaalitoimissa. Ilmiötä havaitaan koko sosiaalitoimen kentällä, mutta eniten kuitenkin lapsi- ja perhepalveluissa. Suurin osa vastaajista koki, ettei heillä ole tarpeeksi osaamista, jotta he voisivat tehdä työtä väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa. Vastaajat kokivat, että tarvitsivat lisätietoa ilmiöstä, sen kohtaamisesta ja tunnistamisesta laaja-alaisesti. Erityisesti konkreettisia ja helposti käytäntöihin sovellettavia työkaluja peräänkuulutettiin. Tutkimuksessa huomioitiin vain sosiaalitoimi, joten sosiaalialan järjestökentän toimijat jäivät kyselyn ulkopuolelle. Tässä pro gradu -tutkielmassa huomioin myös kolmannen sektorin toimijat, ja täten tarkoitukseni on laaja-alaisesti havainnoida väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamista sosiaalityön kentällä.

3.2 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisy ja työ sosiaalityössä Ruotsissa ja Suomessa

Ruotsissa väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista kohtaavassa ja ennaltaehkäisevässä työssä tehdään työtä sekä kunnallisen sosiaalitoimen että järjestösektorin puolella. Kuntien sosiaalitoimen tehtävänä on toimia väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisevässä työssä mukana. Sosiaalitoimen rooli on tärkeä, sillä sosiaalityössä kohdataan asiakkaita, joilla on mahdollisuus radikalisoitua ja omata väkivaltaisia ajatuksia. Sosiaalitoimen tehtävänä on myös tukea asiakkaita, jotka ovat haastavissa tilanteissa tai olosuhteissa. (SOU 2016.)

Kansallisessa selvityksessä sosiaalitoimen tehtävää määritellään merkitseväksi eritoten nuorten parissa työskenneltäessä. Nuoret saattavat ajautua helpommin ekstremismin pariin, mutta sosiaalityöllä on mahdollisuus vaikuttaa nuoriin myönteisesti. Sosiaalityötä väkivaltaisesti radikalisoituneiden parissa ohjaa ennen kaikkea sosiaalihuoltolaki (socialtjänstlagen). (SOU 2016.)

Järjestökentän puolella Exit-toiminta on yksi olennaisimmista väkivaltaisen radikalisoitumisen parissa tehtävästä toiminnasta. Malli on myös yksi kehitetyimmistä käytännöistä työskenneltäessä radikaaleja aatteita omaavan yksilön kanssa. Exit-toimintamalli on suunnattu radikalisoituneille henkilöille, jotka haluavat irtaantua väkivaltaisesta ääriajattelusta sekä toiminnasta vapaaehtoisesti. Toiminnasta Ruotsissa vastaa Fryshuset (Fryshuset 2018).

Exit-toimintaa toteutetaan kansallisella tasolla, mutta toiminnalla on rajapintoja myös kansainväliseen yhteistyöhön. Euroopan komission alainen RAN koordinoi tahollaan Exit-työryhmää, johon Euroopan unionin valtioiden eri Exit-toimijoiden on mahdollista ottaa osaa (RAN 2018). Exitin lisäksi järjestösektorilta löytyy useita muitakin toimijoita, jotka keskittyvät väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoituneiden yksilöiden kanssa työskentelyyn. Päämäärä on usein väkivaltaisten tekojen ehkäisyssä sekä demokratian vahvistamisessa.

Suomessa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisyä koordinoidaan sisäministeriön toimesta. Suomessa sisäministeriön hallinnonalalla ennaltaestävää toimintaa painotetaan ja esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksella (RISE) on enemmänkin kokemusta vankilassa radikalisoituvien henkilöiden kanssa tehtävästä työstä. Kuten todettu, sisäministeriön johdolla laaditussa väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa (SM 2016) sosiaalitoimi määritetään yhdeksi toimijaksi ennaltaehkäisevässä työssä. Sosiaalitoimen ennaltaehkäiseviksi tehtäviksi määritellään muun muassa erityisen tuen tarpeen arviointi sekä palveluohjaus, erityisesti suhteessa toimeentuloon, koulutukseen ja työhön. Käsittääkseni väkivaltaista radikalisoitumista on kohdattu toistaiseksi sosiaalitoimessa vähän, ja sosiaalitoimen ennaltaehkäisevää tehtävää ja sen toteutumista täytyy pohtia. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen parissa on tehty työtä eritoten järjestökentän puolella.

Suomessa Exit-toimintamallia organisoivat Vuolle Settlementin Radinet-toiminta (Yousfi & Nyström 2018). Hanke on ollut yksi keskeisimmistä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennalta ehkäisytoimenpideohjelmassa (SM 2016) mainituista toiminnoista. Radinetin toiminta tähtää väkivaltaisen radikalisoitumisen ennaltaehkäisyyn, sekä tarjoaa tukea niille, jotka haluavat irtaantua väkivaltaisesta ideologiasta tai ääriliikkeestä. Toiminta perustuu asiakkaan vapaaehtoisuuteen ja toiminnan pariin voi hakeutua itse, jos on huolissaan omasta väkivaltaisesta ajattelumaailmastaan. Järjestön toiminnan ja avun piiriin on myös mahdollista ohjata asiakasta, jolla on riski radikalisoitua (Radinet 2019). Yhteistyökumppanit pystyvät myös konsultoimaan Radinetia matalalla kynnyksellä, jos on epäselvää, onko asiakkaan tilanteessa kyse radikalisoitumisesta (Yousfi & Nyström 2018). Toimintaa ovat rahoittaneet vuonna 2018 STM:n alainen Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (STEA) ja sisäministeriö. Vuodelle 2019 STEA ei myöntänyt Radinet-hankkeelle rahoitusta (STEA 2019) ja toiminta on loppumassa (Vuolle Settlementti 2019).

Vuolle Settlementin Radinet-hankkeen ohella Kirkon Ulkomaanavun Reach Out –hankkeessa on pureuduttu väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyyn sekä tiedon levittämiseen väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ilmiönä. Hanke on keskittynyt erityisesti yhteistyön ja yhteistyön koordinoimiseen kehittämiseen. Väkivaltaisessa radikalisoitumisessa tarvitaan ennen kaikkea moniammatillista yhteistyötä sekä järjestöjen että kunnallisten eri toimijoiden välillä. (Kirkon Ulkomaanapu 2019.) Reach Out -hanketta on rahoitettu sisäisen turvallisuuden rahastosta, mutta rahoituksen loppuessa vuodelle 2018, hankkeelle haettiin STEA:lta rahoitusta. Reach Out -toiminta on loppumassa, sillä hanke ei saanut vuodelle 2019 STEA:lta rahoitusta (STEA 2019). Onnettomuustutkintakeskus (OTKES) on Turun puukotusten onnettomuustutkinnan selvityksessä (2018) esittänyt, kuinka sisäministeriön tulee yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa selvittää, kuinka radikalisoitumisen ehkäisyssä tarvittavien järjestöjen rahoitus saataisiin pitkäkestoiseksi ja järjestöjen toiminta olisi kansallisesti kattavaa. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyssä järjestöpuolen toimijoita eittämättä tarvitaan; kynnys hakea apua radikalisoitumiseen on suuri ja viranomaisiin voi kohdistua pelkoa sekä epäluuloa.

Kolmannen sektorin toimijoiden ohella myös sosiaalitoimella on oma paikkansa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisyssä sekä radikalisoitumiskierteestä ulos pääsemisessä. Ilmiön parissa työskennellään alueellisesti Suomessa Ankkuri-toimijamallissa. Malli on kehitetty alun perin nuorten väkivaltaisen kierteen katkaisemiseksi Kanta-

Hämeen poliisissa. Ankkuri-mallissa nuoren kanssa tehdään yhteistyötä yleensä poliisin, sosiaalityöntekijän, nuorisotyöntekijän ja psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa. (SM 2013.) Ankkuri-toimijoiden määrä ja ammatillinen tausta voivat vaihdella alueellisesti. Ankkuri-mallia on hyödynnetty myös radikalisoituneiden nuorien kanssa työskentelyyn (Sisäministeriö & RAN 2018). Ankkuri-mallia kehitetään tällä hetkellä kansalliseksi niin, että työskentelylle laaditaan yhtenäiset toimintaedellytykset ja toimintamuodot. Itä-Suomen yliopisto ja Poliisihallitus kehittävät yhteistyössä Ankkuri-toiminnalle yhtenäistä käsikirjaa. Hanketta rahoitetaan sisäisen turvallisuuden rahaston kautta.

Väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen voivat johtaa moninaiset ideologiset lähtökohdat. Kuitenkin puhuttaessa väkivaltaisesta ekstremismistä ja sen havaitsemisesta sosiaalityön kentällä, huomio kääntyy nähdäkseen lähinnä kuvaamaan maahan muuttaneiden sosiaalipalveluita sekä kotouttamistyötä. Merja Aniksen (2017) mukaan monimuotoisessa toimintaympäristössä tehtävä sosiaalityö maahan muuttaneiden parissa voidaan Suomessa edelleen jakaa vastaanottovaiheen, kotouttavaan ja monikulttuuriseen sosiaalityöhön. Kotouttamispolitiikka linkittyy lainsäädäntöön- ja käytäntöihin (Laki kotouttamisen edistämisestä 1386/2010), sekä kotouttamistoimenpiteisiin. Kotouttamistoimenpiteet koostuvat valtion, kuntien ja alueiden kotouttamisohjelmista sekä perheiden ja yksilöiden kotouttamistoiminnasta (Anis 2017). Kotouttamistyötä ohjaavat valtiokohtaisesti sosiaalihuoltoa ja kotouttamista koskevat lait ja säädökset.

Väkivaltainen radikalisoituminen niputetaan julkisissa keskusteluissa usein osaksi turvapaikanhakijadiskurssia. Kuitenkin on syytä havaita, etteivät turvapaikanhakijat kuulu kotouttamislain (1386/2010) piiriin (Haverinen 2018), ja ovat siten ainakin osittain kotoutumislaisissa (1386/2010) säädettyjen tukimuotojen ulkopuolella. Turvapaikanhakijoiden kohdalla aloitetaan niin sanottu esikotoutumisprosessi (Haverinen 2018), mutta turvapaikanhakijat ovat oikeutettuja vain välttämättömiin sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011). Tämä on sinällään ongelmallista, sillä turvapaikanhakijoilla voi olla moninaisia sosiaali- ja terveystalveluita vaativia tarpeita, joita ei aina voida määritellä välttämättömiksi, mutta jotka pidemmällä tähtäimellä vaatisivat kiireellisesti tuki- ja auttamiskeinoja. Myös pitkät jonotusajat palveluiden pariin voivat olla omiaan vaikeuttamaan turvapaikanhakija tilannetta. Radikalisoituessaan turvapaikanhakijan tulisi saada, ja hänet tulisi ohjata, heti tarvitsemiensa sosiaali- ja terveystalveluiden pariin (OTKES 2018).

Väkivaltaista ekstremismii ja radikalisoitumista on toistaiseksi havaittu vähän sosiaalityössä, mutta ilmiö koskettaa koko sosiaalityön kenttää ja kaikkia sosiaalityön erityisaloja. Onkin pelkistettyä olettaa ilmiötä kohdattavan vain maahanmuuttajien parissa tehtävässä työssä. Perustuen toteuttamaani sosiaalityön käytäntötutkimukseen, ennakkoletukseni on, että lastensuojelussa kohdataan väkivaltaista ekstremismii ja radikalisoitumista. Se, että lastensuojelussa kohdataan radikalisoitumista, on sinällään ymmärrettävää, sillä lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki (417/2007), jossa perustavanlaatuisena lähtökohdana on turvata lapselle turvalliset kasvuolosuhteet. Viranomaistoiminta, -oikeudet ja -velvollisuudet ohjaavat lastensuojelun kenttää. Voidaan ajatella, että jos perheestä herää huoli, lastensuojelu tulee mukaan työskentelyyn esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen kautta. Huolen aiheuttaja voi olla esimerkiksi huolta herättävä väkivaltainen ideologia. Myös väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisyn kansallisessa toimenpideohjelmassa (SM 2016) lastensuojelu mainitaan yhtenä toimijana ilmiötä ehkäisevässä työssä.

Sosiaalityössä tehtävä työ on parhaimmillaan ihmisoikeuksia korostavaa ja huomioonotettavaa, sekä asiakkaan voimaannuttamiseen ja osallisuuteen tähtäävää käytännön työtä. Sosiaalityö itsessään voidaan nähdä yksilöä kuntouttavana, mutta myös väkivaltaista radikalisoitumista ennaltaehkäisevänä työnä. Esimerkiksi lastensuojelussa vahvistetaan vanhemmuutta, perheen toimivuutta sekä arkista hyvinvointia. Lastensuojelun itsessään voidaankin ajatella olevan väkivaltaista radikalisoitumista ennaltaehkäisevää työtä. Sosiaalityön parissa näen eritoten antirasistisen sosiaalityön pitävän sisällään elementtejä, joilla tuetaan osallisuutta ja asiakkaan arkista hyvinvointia. Tähän linkittyy mielestäni olennaisesti merkityksellisyyden, kuuluvuuden ja osallisuuden kokemukset. Väkivaltaista radikalisoitumista ehkäisevää ja siitä pois tähtäävää sosiaalityötä voitaisiinkin tarkastella antirasistisen sosiaalityön keinoin.

Antirasistisella sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityön käytännön muotoa, jossa huomioidaan, kuinka yhteiskunnasta löytyy erilaisia ryhmiä erilaisissa asemassa. Valta-asemaa yhteiskunnassa pitää tällöin hegemoninen väestöryhmä, johon nähden ”toiset” (*others*) ovat alisteisessa asemassa. Tällaiset rodullistetut sosiaaliset suhteet kietoutuvat nyky-yhteiskunnassa myös politisoinnin kautta yksilön tai tietyn väestöryhmän kulttuurillisiin ominaisuuksiin. Antirasistinen sosiaalityö tähtää rasististen sosiaalisten suhteiden ja rakenteiden tuhoamiseen sekä sosiaalityön käytännöstä että yhteiskunnasta. Käytännön työssä tarkoituksena on hävittää rasistisia ja rodullistettuja suhteita henkilökohtaisella ja

organisatorisella tasolla ymmärtämällä paremmin asiakkaiden lähtökohtia sekä muodostamalla yhteisiä päämääriä asiakkaiden kanssa rasismien lopettamiseksi. Tähän pyrkimykseen päästään luomalla tasavertaisia kumppanuussuhteita. (Dominelli 2017, 10–11.)

Antirasistisella sosiaalityöllä on nyky-yhteiskunnassa ennen kaikkea paikkansa. Ihmiset ovat läpi historiansa muuttaneet ja vaihtaneet asuinpaikkojaan, ja maailmassa on todistettu aiemmin myös suuria diasporia ja muuttoliikkeitä. Muuttoliikkehinnällä nykyään on kuitenkin politisoitunut ulottuvuutensa. Vuoden 2015 laajamittaisen maahantulon myötä pelkästään Suomessa vastaanotettiin 32 476 turvapaikkahakemusta (SM 2017a). Muuttoliikkehintä Eurooppaan on nostanut esiin myös kysymyksiä etnisyydestä, uskonnosta sekä terrorismista. Muuttoliikkehinnän myötä on olennaista määritellä kansallisuutta uudella, eettisesti kestäväällä tavalla ja myös toteuttaa sosiaalityön käytäntöä näiden periaatteiden mukaisesti. Onnettomuustutkintakeskus (2018) suositti selvityksessään, kuinka Poliisihallituksen ja Suojelupoliisin tulee sopia toimintamalleista, joilla estetään radikalisoitumista, mutta myös rakennetaan luottamusta ihmisten ja yhteisöjen välille. Vaikka suositus on tarkoitettu kuvaamaan ilmiön havaitsemista, suosituksen sanoma kiteyttää tarvittavat toimet myös sosiaalityössä. Tässä antirasistisella sosiaalityöllä on tärkeä tehtävä: sosiaalityö pystyy purkamaan ja tuhoamaan rasistisia rakenteita. Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä sosiaalityön tehtävä on saattaa maahan muuttaneet osaksi yhteisöä ja naapurustoa. (Dominelli 2017, 153–167.) Sosiaalityön tulee kuitenkin tarkastella myös itseään kriittisesti ja purkaa rasistisia rakenteita.

4 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

4.1 Tutkimuskysymykset

Pro gradu – työssäni tarkastelen sosiaalityön ja väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen rajapintoja asiakaskohtaisissa. Tarkastelen, miten väkivaltainen radikalisoituminen näyttäytyy sosiaalityöntekijöille sosiaalityön käytännöissä Suomessa ja Ruotsissa. Lähestyn tutkimusongelmaani kriittisen terrorismin tutkimuksen linjan kautta. Edellä mainitun ohella tarkastelen, näyttäytyvätkö väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen sosiaalityöntekijöille Ruotsissa ja Suomessa myös ilmiönä, jolla on ulottuvuuksia laajempiin sosiaalisiin liikehdintöihin (*social movements theory*) ja yhteiskuntaan.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Kohdataanko väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista sosiaalityössä Suomessa ja Ruotsissa?
- 2) Miten väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista kohdataan sosiaalityössä ja millaisia ulottuvuuksia ilmiöllä on?
- 3) Millainen tehtävä sosiaalityöllä on Suomessa ja Ruotsissa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennaltaehkäisevässä työssä sekä työssä, kun ilmiötä on havaittu?

4.2 Teemahaastattelut ja aineistonkeruuprosessi

Pro gradu -tutkielmassani lähestyn tutkimusongelmaani teemahaastattelujen kautta. Olen kerännyt tutkielmani aineiston teemahaastattelemalla sosiaalityöntekijöitä, joilla on kokemusta väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kanssa työskentelystä ja ovat näin ollen asiantuntijoita kertomaan työstä. Näenkin, että olen tutkielmassa toteuttanut haastattelut asiantuntijoille teemahaastatteluille ominaisin tavoin.

Laadullisessa tutkimuksessa haastattelu on menetelmänä joustava ja mahdollistaa aiheeseen syventymisen, kun tietoa tutkittavasta aiheesta ei ole runsaasti saatavilla. Haastattelun kautta voidaan käsitellä sensitiivisiä aiheita, joista tiedon saaminen muuten olisi haastavaa. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 34–35.) Teemahaastatteluissa edetään määrättyjen teemojen mukaisesti, mutta on tulkinnallista, tulisiko teemahaastattelutilanteessa kaikille haastateltaville esittää samoja haastattelukysymyksiä. Teemahaastattelu asettuu puolistrukturoidun ja avoimen haastattelun välimaastoon. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76–80.) Teemahaastattelu on mahdollista rakentaa aiheen kannalta merkityksellisten teemojen ympärille, ja näin olen tässä tutkielmassa teemahaastattelurungot rakentanut (Liite 1. ja liite 4.). Haastatteluteemojen laadinnassa olen peilannut teemoja myös suhteessa tutkimuskysymyksiini. Koska tutkielmani nojaa vahvasti teoreettiseen taustaansa, haastattelutilanteen ensimmäisessä teemassa tarkastellaan tutkielman teoreettisia sitoumuksia. Toisessa teemassa paneudutaan väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen ilmiöinä ja kyseisen ilmiön kohtaamiseen. Kolmannessa teemassa laajennetaan käsitystä ilmiöstä

suhteessa teoreettiseen viitekehykseen. Neljäs teema tarkastelee toimintamalleja, toimintatapoja sekä käytäntöjä sosiaalityössä, kun väkivaltaista ekstremismiiä ja radikalisoitumista on havaittu.

En ole haastattelutilanteessa esittänyt systemaattisesti sanasta sanaan samoja tutkimuskysymyksiä haastateltavilleni. Teemahaastattelussa tilannetta ohjaa edeltä laaditut teemat, mutta koska myös haastateltava tuo omat subjektiiviset kokemuksensa ja tulkintansa todellisuudesta haastattelutilanteeseen, en näe, että tutkielmani kannalta olisi ollut hedelmällistä esittää täsmälleen samoja kysymyksiä haastateltaville. Haastattelutilanteissa olemme pysytelleet annetuissa haastatteluteemoissa (Liite 1. ja liite 4.), mutta haastattelutilanne ja esittämäni kysymykset ovat muovautuneet tilannekohtaisesti.

Teemahaastattelussa on olennaista, että haastateltavat ovat perillä tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2015), jolloin haastateltavien sosiaalityöntekijöiden täytyy valikoitua tämän mukaan. Aihepiirin tunteminen koskee myös asiantuntijahaastatteluja, sillä asiantuntijahaastatteluilla on keskeinen merkitys tapauksissa, joissa aiempaa tutkimusta tai saatavilla olevaa dokumenttiaineistoa on niukasti (Alastalo & Åkerman 2010, 376). Pidän tässä tutkielmassani haastateltaviani asiantuntijoina, sillä haastateltavilla on kokemusta väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen parissa työskentelystä. Asiantuntijahaastatteluilla hankitaan Marja Alastalon ja Maria Åkermanin (2010, 373–374) mukaan tietoa tutkittavista ilmiöistä tai prosesseista. Haastateltavat valikoidaan sen tiedon perusteella, mikä heillä oletetaan olevan. Haastatteluilla ja aineiston keruulla pyritään täten tuottamaan kuvausta yhteiskunnallisesti merkittävistä ilmiöistä tai tapahtumista. Asiantuntijahaastatteluja kuvaa haastateltavien ainutkertaisuus; asiantuntijahaastatteluissa haastateltavat harvoin ovat vaihdettavissa, sillä asiantuntijoiden joukko on rajallinen.

Hain tutkielmaani tutkimuslupaa alun perin Vantaan kaupungilta. Ajatuksenani aineistonkeruussa oli kerätä aineistoa vain Vantaan kaupungin sosiaalityöntekijöiltä sekä Ruotsista. Tutkimuslupa myönnettiin 1.10.2018 ja haastattelukutsu jaettiin laajasti sosiaalitoimelle 3.10.2018 sekä uudestaan muistutuksena kahden viikon kuluttua ensimmäisestä sähköpostilähetyksestä. Kuukauden sisällä haastattelukutsun jakamisesta olin saanut kuitenkin vain yhden haastateltavan. Vähäisen osallistujamäärän johdosta laajensin haastateltavien rekrytoinnin maahanmuuttajapalveluiden (Maahanmuuttovirasto) ja järjestökentän puolelle Suomessa. Maahanmuuttovirastosta sain tutkimusluvan, mutta täältä en saanut haastateltavia tutkielmaani.

Järjestökentälle lähetin haastattelupyynnön sosiaalityöntekijälle, jonka nimi nousi esiin tutkimusprosessissa, ja jolla nähdäkseni on kokemusta ilmiön parissa työskentelystä. Tutkimuslupaa hänen organisaatiolta haastatteluun ei vaadittu. Hänen haastattelunsa on mukana tutkimuksessa. Yhden haastateltavan sain tutkimusprosessin myötä. Haastateltava toi itse esiin, että hänellä oli kokemusta ilmiön parissa työskentelystä. Sosiaalityöntekijän haastattelu on osa aineistoani.

Ruotsiin haastateltavia sosiaalityöntekijöitä rekrytoin Göteborgin yliopiston Segerstedt-instituutin kautta. Segerstedt-instituutin kautta sain muutaman ruotsalaisen sosiaalityöntekijän yhteystiedot, joille jaoin haastattelupyynnön syksyllä 2018. Mahdollisiin haastateltaviin oli kuitenkin haastavaa saada yhteyttä. Myös sosiaalityöntekijöiden aikataulukysymykset vaikuttivat siihen, etteivät he halunneet osallistua haastatteluihin. Kaiken kaikkiaan aikataulullisista syistä sain tutkielmaani mukaan yhden haastateltavan Ruotsista. Haastattelemani sosiaalityöntekijä työskentelee väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisyyn ja demokratian vahvistamiseen painottavassa järjestössä.

Tutkielmaan haastattelin yhteensä neljää sosiaalityöntekijää Suomesta ja Ruotsista. Suomesta haastatteluihin osallistui kolme sosiaalityöntekijää ja Ruotsista yksi sosiaalityöntekijä. Haastatteluun osallistui sekä sosiaalitoimessa että järjestökentällä työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Tutkimusaihe on sensitiivinen: sosiaalityössä on kohdattu ilmiötä vain marginaalisesti, joten aineiston analysoinnissa sekä tunnistettavuudessa olen tarkasti pohjinnut, mitä voin ottaa mukaan tutkielmaan. Tunnistettavuuden johdosta päätin, etten kuvaa tarkemmin haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden sosiaalityön osa-aluetta, jossa he työskentelevät. Päätin lopulta myös häivyttää haastateltavieni työskentelymaat, sillä olisi ollut mahdollisuus siihen, että Ruotsista saamani haastateltava olisi tullut tunnistettavaksi aineiston analyysin myötä. Aineiston analyysissä olen jaotellut haastateltavat sosiaalityöntekijät heidän haastatteluajankohdan mukaan S1–S4. S1:ta olen haastattelut ensimmäisenä ja S4 viimeisenä. Aineistonkeruun toteutin lokakuun 2018 – maaliskuun 2019 välisenä aikana. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 27 minuutista 45 minuuttiin. Kaksi haastatteluista on toteutettu puhelimitse.

Haastateltavilla on laaja ja moninainen kosketuspinta väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen. Vaikka muutamalla haastateltavalla oli kokemusta ilmiöstä vain yksittäisen asiakastapauksen myötä, haastateltavien kuvailemat ideologiset aatteet ekstremismin takana olivat moninaisia.

4.3 Teemoittelu ja aineiston analyysi

Ennen aineiston analyysia toteutin aineistolle litteroinnin. Yksi haastateltavista toivoi, ettei hänen haastatteluaan nauhoiteta, ja tämä on haastattelutilanteessa tutkimuseettisistä syistä näin toteutettu. Haastattelusta ei siten ole katkelmia tuloksissa, mutta hänen haastattelunsa tematiikan kannalta olennaisimmat kohdat on huomioitu aineiston analyysissä.

Johanna Ruusuvuoren (2010) mukaan litteroinnin tarkkuus on syytä valita sekä metodisten valintojen että tutkimusongelman perusteella. Kun haastattelun kiinnostuksen kohteena ovat asiasisällöt, litteroinnin ei tarvitse olla säädetty yhtä tarkasti kuin esimerkiksi tutkittaessa haastattelujen vuorovaikutustilanteita. Asiasisältöjä tutkittaessa on kuitenkin olennaista litteroida haastattelussa olevien puheenvuorot tarkasti, jotta tutkijalla on mahdollisuus havaita, mikäli haastattelukysymyksissä on haastateltavan vastauksen kannalta johdattelevia sanamuotoja tai lauserakenteita. Yhteiskuntatieteellisessä laadullisessa haastattelututkimuksessa litteroitua aineistoa voidaan käyttää analyysin luomiseen. Tällöin laajojen asiakokonaisuuksien hahmottaminen ja käsittäminen on mahdollista.

Aineiston analyysissä olen kiinnostunut nimenomaisesti asiasisällöistä, ja siten en kiinnittänyt litteroinnissa niinkään huomiota äänen painoituksiin tai kielen merkityksiin. Olen litteroinnissa huomionut lauserakenteita sekä kysymyksiä, joissa olen huomannut johdattelleeni haastateltavaa tietyn tematiikan pariin. Litteroinnissa olen kiinnittänyt tarkasti myös huomiota siihen, miten puheenvuorot rakentuvat sekä pyrkinyt laatimaan litteraatit todellisuutta vastaaviksi keskustelutilanteeksi. Vaikka olen litteroinut aineiston teemoittelu-menetelmää ajatellen, olen kirjoittanut auki huomionarvoiset poikkeukset puheenvuoroissa. Näitä ovat esimerkiksi naurahdus, epäselvyys puheessa tai huokaisu.

Laadullisessa tutkimuksessa teoria sekä ohjaa tehtävää tutkimusta, että jäsentää uutta syntyvää tietoa. Laadullisessa tutkimuksessa teorian rooli on merkittävä, ja teorian tärkeys tulee esiin aineistoa analysoitaessa. Haastattelun aineistoa analysoitaessa haastattelusi-

taattien tueksi tarvitaan teoriaa, jolloin aineiston analyysi ei pelkisty vain sitaattikatkelmien selonteoksi, vaan empiriaa peilataan käytettyyn teoriaan. (Eskola & Suoranta 2008, 79–83.) Deduktiivisessa eli teorialähtöisessä tutkimuksessa tarkastellaan olemassa olevan teorian toimivuutta aineiston avulla. Teoria ohjaa aineiston analyysiä ja taustateorian avulla onkin mahdollista luoda aineistosta teemoja teoriaan pohjautuen (Eskola & Suoranta 2008, 82).

Laadullisesta tutkimuksesta puhuttaessa kysymykseksi nousee teorian asema tutkimuksessa. Laadulliselle tutkimukselle on tavallista, että tutkimus on aineistolähtöistä eli induktiivista (Eskola & Suoranta 2008, 83). Toisaalta kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole mahdollista täysin hylätäkään teoriaa. Myöskään yksioikoisesti teoriaan nojautuva tutkimus ilman empiriaa ei laadullisen tutkimuksen kentällä ole hedelmällistä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 18–21.) Tutkielmani on tässä suhteessa poikkeus laadullisen tutkimuksen kentällä. Tutkimastani aiheesta ei ole paljon etukäteistietoa saatavilla ja täten päämääränäni tässä pro gradu -tutkielmassa on tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta, nojaten kriittiseen terrorismin tutkimuksen linjaan. En rakenna uutta, aineistosta kumpuavaa, teoriaa (esim. *grounded theory*) tai toteuta tutkielmaani aineistolähtöisesti. Nojaan tutkielmassani aiempaan kirjallisuuteen sosiaalisista liikehdinnöistä sekä kriittiseen traditioon terrorismin tutkimisessa. Teorian avulla jäsenän syntyviä teemuokkia sekä systematisoin aineistoa.

Laadullisessa tutkimuksessa täsmällisyyttä ja tarkkuutta (*rigor*) voidaan pitää tutkimuksen rehellisyyden kuvaajana (Fereday & Muir-Cochrane 2006). Täsmällisyyteen laadullisessa tutkimuksessa päästään perustelemalla ja argumentoimalla sekä valitsemalla sopivat metodit tutkimusongelman kannalta (Higgs 2001 Fereday & Muir-Cochrane 2006 mukaan). Tutkielmassani lähestyn aineiston analyysia teemoittelun kautta. Teemoittelun valitsin aineiston analyysimenetelmäksi, sillä tutkittavasta ilmiöstä ei ole paljoa tietoa. Minulla oli etukäteisoletus siitä, että vaikka teemoittelu osaltaan on analyysimenetelmänä karkea, voi se olla toimiva tilanteissa, joissa halutaan tuottaa uutta tietoa. Lisäksi valitsin teemoittelun akateemisesta kiinnostuksesta – en ollut aiemmin käyttänyt teemoittelua omana analyysimenetelmänä.

Teemoittelun avulla voi nostaa esiin tutkimusongelmaa selventäviä teemoja ja näin voidaan vertailla teemoja sekä teemojen toistuvuutta aineistossa (Eskola & Suoranta 2008, 174–175.) Teemoittelu analyysimenetelmänä toimiakseen vaatii laadullisen tutkimuksen

aineiston analyysille tyypilliseen tapaan runsaasti aineiston lukemista ja huolellista uudelleen lukemista (Rice & Ezzy 1999 Fereday & Muir-Cochrane 2006 mukaan). Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2008) mukaan aineistosta tulee aluksi löytää ja tämän jälkeen erotella tutkimusongelman kannalta olennaiset teemat. Teemoittelussa tutkimusongelman tulee kulkea läpi tulkintaprosessin mukana.

Jennifer Fereday ja Eimear Muir-Cochrane (2006) määrittelevät kolme näkökulmaa teemoitteluprosessista Schutzin sosiaaliseen fenomenologiaan nojaten. Ensimmäisessä vaiheessa on varmistuttava tutkimuksen tarkkuudesta, joka koostuu täsmällisestä suunnittelusta, ilmiön huolellisesta huomioimisesta sekä hyödyllisistä tuloksista. Jotta teoreettiseen huolellisuuteen päästään, on tutkimuksella oltava kestävät perustelut sekä argumentit tutkimusongelman kannalta (Higgs 2001 Fereday & Muir-Cochrane 2006 mukaan). Toiseksi laadullista tutkimusta toteutettaessa on huomioitava, että tutkijan tekemät tulkinnat ovat nousseet esiin nimenomaisesti haastateltavan puheesta sekä hänen subjektiivisista kokemuksistaan. Kolmas vaatimus tarkalle laadulliselle tutkimukselle on, että tutkijan tekemät luokitelmat ja teemat ovat yleisesti ymmärrettävissä ja lähellä ihmisten ”arkiymmärrystä”. (Fereday & Muir-Cochrane 2006.) Muodostuvien teemojen tulee silloin olla myös käytännön työskentelyä ajatellen käytettävissä. Eskola & Suoranta (2008) näkevät myös teemoittelun toimivana analyysimenetelmänä, kun tutkimusintressi on käytännön ilmiöiden tai problematiikan selventämisessä.

Teemoittelin aineiston edellä kuvattujen vaatimusten mukaisesti. Syntyneet teemat tukevat käytännön työtä ja ovat lähellä ihmisten arkiymmärrystä. Teemat olen muodostanut haastateltavien puheesta. Ennen teemojen muodostusta olen tutustunut huolellisesti väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen ilmiönä sekä perehtynyt aiempaan kirjallisuuden ilmiön tutkimisesta. Teemojen rakentumista on ohjannut sosiaalisen liikehdinnän teoria ja kriittisen terrorismin tutkimuksen traditio.

Teemojen muodostumisessa olen pohtinut myös paljon omaa positiotani haastattelijana. Löytyykö haastatteluista kohtia, joissa olen johdatellut tai houkutellut haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla? Toisaalta näen, että koska tutkielmani nojaa vahvasti teoreettiseen orientaatioon, olen haastattelutilanteessa pyrkinyt pitämään keskustelua rajatuissa raameissa ja suhteessa teoriaan, jolloin haastattelutilanne väkisinkin rajautuu ja suuntautuu tarkastelemaan väkivaltaista ekstremismia kriittisen terrorismin tutkimuksen linssin läpi.

Laadullisessa tutkimuksessa kvantitatiivisen tutkimuksen ohella olennaiseksi muodostuu kysymys tutkimuksen validiteetista. Kvantitatiiviseen tutkimukseen nähden kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen reabiliteettia ja validiteettia ei ole mahdollista yksiselitteisesti kuvata. Laadullisen tutkimuksen aineistoa analysoitaessa aineiston kattavuus, eli aineiston koko suhteessa edustavuuteen ja yleistettävyyteen, onkin aineiston määrällisyyttä merkitsevämpi tekijä. Aineiston laajuuden ohella kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan tulee kiinnittää huomiota aineiston laatuun jo aineistoa kerätessä ja arvioida, mikä on aineiston teoreettinen merkitys suhteessa tutkimusintressiin. (Eskola & Suoranta 2005, 60–62.)

Laadullisen aineiston kokoa ja kaiken kaikkiaan pätevyyttä ja luotettavuutta arvioitaessa kvalitatiivisen tutkimustradition parista ei juurikaan löydy määrällistä mittaria, jolla validiteettia voitaisiin aukottomasti analysoida. Laadulliseen tutkimukseen onkin kohdistettu kritiikkiä tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyen (Eskola & Suoranta 2005, 208–212). Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2005) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana tutkimukselle on tutkijan oma käsitys tutkimuspositiostaan ja tätä kautta tutkimuksen luotettavuuden tärkein arviointi tapahtuu tutkijan itsensä toimesta. Luotettavuuden vaatimus koskee koko tutkimusprosessia, eikä paikannu ainoastaan aineiston analysointiin.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston kokoa ja riittävyttä arvioitaessa puhutaan aineiston kylläntymisestä, saturaatiosta. Saturaation käsitettä on käytetty laadullisessa tutkimuksessa ainakin jo 1980-luvulta lähtien. Thompson ja Bertaux (1997) kirjoittavat Bertauxin 1980-luvulla kiinnittäneen ranskalaisia leipomoyrittäjiä tutkiessaan huomiota tutkittavien yhteneväisiin kulttuuri- ja kokemustaustoihin. Bertauxin mukaan tietty määrä aineistoa riittää nostamaan esiin tutkittavasta ilmiöstä teoreettisen peruskuvion, mikäli aineiston tuottajilla on yhteneväinen kokemus- ja kulttuuritausta. Kylläntymisessä lisäaineiston kerääminen ei siten tuota tutkittavasta ilmiöstä tutkimuksen kannalta olennaista lisäinformaatiota.

Aineiston arviointiin saturaation keinoin on myös esitetty kritiikkiä. Saturaation avulla tutkijan on mahdollista nostaa aineistosta esiin *kylläntyneitä* tulkintoja omista lähtökohdistaan tulkittuna. Saturaation keinoin aineistosta voi siten löytää toistuvia aiheita, jotka

eivät sinällään välttämättä ole oleellisia tutkimusintressin suhteen. Näen kuitenkin saturaation toimivan laadullisessa tutkimuksessa toimivana aineiston arvioinnin työkaluna. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan tulee tiedostaa oma tutkimuspositionsa läpi tutkimuksen ja läpinäkyvästi tuoda tämä esiin. Tutkimuksen luotettavuutta tutkija arvioi läpi tutkimuksen (Eskola & Suoranta 2005), ja toisaalta tieteellinen yhteisö osaltaan toimii arvioinnin ja luotettavuuden arvioitsijoina. Aineiston riittävyyden arviointina tässä tutkielmassa hyödynnän saturaatiota, tiedostaen omat tieteelliset sitoumukselliset lähtökohdani. Ymmärrän kuten edellä todettu saamani aineiston tukevan tutkielmani teoreettista orientaatiota. Olen huomionut aineiston riittävyyden arvioinnissa myös opinnäytetyölle asetettuja kriteerejä ja aikatauluani. Olen toteuttanut haastattelut pro gradu -tutkielmaa varten, joten haastateltavien lukumäärä on pidettävä maltillisena tutkielman koon puolesta. Tutkielmani kannalta olisi varmasti ollut hedelmällistä, jos olisin voinut jatkaa aineistonkeruuta pidemmälle, mutta toisaalta haastatteluissa toistuivat samat tematiikat, ja sain haastatteluista yhteneväisiä tuloksia. Tässä suhteessa näen toteuttamieni haastattelujen riittävän lukumäärällisesti ja sisällöllisesti.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset tutkielmassa

Lähtökohtanani on ollut tuottaa luotettavaa ja asianmukaista tutkimustietoa. Uskon asiantuntijoille toteutettujen teemahaastattelun toimivan oikeana metodina tuottamaan lisää tietoa aiheesta sekä vastaamaan esittämiini tutkimuskysymyksiin. En kuitenkaan pidä haastattelua täysin ongelmattomana menetelmänä. Tutkimusprosessin aikana pohdin, olenko löytänyt haastateltaviksi sellaisia sosiaalityöntekijöitä, jotka tietävät aiheesta riittävästi? Olenko etsinyt sellaisia haastateltavia, joilla on ilmiöstä samanlainen käsitys kuin minulla? Tällöin tutkimustulosten paikkaansapitävyyttä ja vääristyneisyyttä (*bias*) tulee pohtia.

Hirsjärvi ja Hurme (2012, 35) ovat tutkimushaastateltavien valitsemisen problematiikan lisäksi maininneet muun muassa virheellisuuden haastattelumenetelmän haasteeksi. Virheellisyyttä voi tuloksissa esiintyä, jos haastateltavat tekevät vastauksesta esimerkiksi sosiaalisesti hyväksyttävimpiä. Tämän tutkimusongelman koen kuitenkin välttäneeni, sillä haastattelutilanteissa keskustelu käytiin nimenomaisesti ilmiöstä tarkasteltuna laaja-alaisesti. Ilmiön marginaalisuus muodostui kuitenkin haastattelutilanteissa haastavaksi.

Koska väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista on tapauskohtaisesti sosiaalityössä kohdattu vähän, haastateltavat ymmärrettävästi olivat huolissaan anonymiteetistä ja tapausten tunnistettavuudesta. Tämän osalta keskustelimme tunnistettavuudesta sekä aineistokatkelmien valinnasta sillä perusteella, ettei haastateltavia ja asiakastapauksia ole mahdollista tunnistaa. Anonymiteetti ja sen huomioiminen on ollut minulle tärkeää läpi tutkimusprosessin. Kuten todettu, yksi haastateltava toivoi, ettei hänen haastatteluaan nauhoiteta ja näin haastattelutilanteessa tehtiinkin.

Tutkimuseettisesti työssäni on haastavia kohtia. Sinällään jo itse käsite *radikalisoituminen* on eettisesti problemaattinen (esim. Kundnani 2012b). Tämän ongelman olen pyrkinyt ratkaisemaan valitsemalla tutkielmani orientaatioksi kriittisen terrorismin tutkimisen linjan, ja toisaalta pohtimalla antirasistisen sosiaalityön mahdollisuuksia.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) mukaan tutkimuksella on pyrittävä välttämään vahinkoja, ja uskon tutkimusasetelmani mahdollistavan tutkimuksen eettisyyden niin, ettei esimerkiksi tutkimuksen poliittiset seuraukset ole eettisesti kestävämpiä. Vahingon välttämisen ohella sosiaalityön tutkimuksen tulee olla yhteiskunnallisesti merkittävää (Rauhala & Virokannas 2011) niin, että siinä kiinnitetään huomiota, millä tavoin tutkittavasta ryhmästä puhutaan ja millaisia valta-asetelmia valitut puhettavat pitävät sisällään (Rastas 2008). Olennaista on myös, että tuotettu tieto on yhteiskunnallisesti merkittävää ja rakentavaa myös tutkimukseen osallistuville informanteille (Rauhala & Virokannas 2011). Uskon, että haastatteluun osallistuminen on tarjonnut tilaisuuden haastateltaville kertoa kokemuksistaan. Haastatteluissa havaitsin, ettei kaikissa tapauksissa kokemuksia oltu käsitelty yhdessä jälkikäteen orgnaisaatiossa. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaaminen voi olla työntekijälle haastavaa sekä aiheuttaa pelkoa tai ahdistusta. Tilanteiden läpikäyminen ja tuen saaminen jälkikäteen myös työntekijöille on tärkeää. Eettisesti kestävään tutkimukseen olen pyrkinyt myös tiedottamalla haastateltavia tutkimuksen lähtökohdista sekä korostamalla tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta.

Haastattelututkimuksissa eettisesti haastavaksi saattaa muodostua haastattelutulosten analysointi (Hirsjärvi & Hurme 2015). Tämän haasteen pyrin välttämään systemaattisesti havainnoimalla teemoitettuja aihepiirejä. Tutkimuksen teossa tutkijan oma positio on olennaista tiedostaa sekä itsekriittisesti reflektoida omaa asemaansa läpi prosessin (esim.

Rauhala & Virokannas 2011). Ymmärrän itse poliittiseen väkivaltaan liittyvän yhteiskunnallisen ulottuvuuden, jolloin lähestyn ilmiötä kriittisesti. Aineistoa analysoidessa olen lähtökohtaisesti pyrkinyt refleктоimaan omaa positiotani aineistoon nähden. Näen itse-kriittisen otteen auttaneen aineiston analysoinnissa sekä tutkimuksen toteuttamisen pohdinnassa.

Läpi tutkimusprosessin pidin tärkeänä huomioida tietoturvan sekä luottamuksellisuuden. Säilytin litteraatit sekä äänitiedostot haastatteluista niille erikseen varatulla muistitikulla. Olen varmistanut, että käyttämäni muistitikku ei sisällä virus- tai haittaohjelmia. Olen käsitellyt aineistoa vain yhdellä tietokoneella läpi prosessin, ja huolehtinut aineiston luottamuksellisesta ja tarkasta käsittelystä. Kaiken haastattelutilanteissa syntyneen kirjallisen materiaalin olen tietoturvallisesti tuhonnut. Tiedotin myös haastattelutilanteessa haastateltaviani siitä, että tutkimuksen lopuksi tuhoan kaiken kirjallisen ja sähköisen materiaalin haastatteluihin liittyen.

Suostumus haastatteluihin kerättiin haastattelutilanteissa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) mukaan ihmistieteiden eettisessä ennakkoarvioinnissa tulee kunnioittaa tutkittavan itsemääräämisoikeutta. Osana itsemääräämisoikeutta voidaan pitää varmistusta siitä, että tutkittavalla on kaikki tarvittavat tiedot osallistuakseen tutkimukseen. Tämän ohella tutkittavalta on saatava suostumus tutkimukseen. Suostumuksena voidaan pitää suullista tai kirjallista suostumusta tai muuta myöntyvää toimintaa, esimerkiksi vastaamista haastattelukutsuun. Koska olin saanut tutkimusluvan Vantaan kaupungilta en haastattelutilanteessa kokenut olennaiseksi kerätä erillistä kirjallista suostumuslomaketta haastattelussa.

Haastattelutilanteiden alussa kävin läpi yhdessä haastateltavien kanssa tutkimuksen lähtökohdat, tutkimuksen vapaaehtoisuuden, tutkimuksen eettiset tulokulmat sekä suostumuksen tutkimukseen. Tiedotin haastateltavia, että he voivat keskeyttää haastattelutilanteen niin halutessaan ja näin käydessä tuhoaisin kaiken materiaalin haastatteluun liittyen, enkä käyttäisi niitä osana tutkielmaani. Haastattelutilanteessa jaoin haastateltaville saatekirjeen kirjallisena, jossa vielä tiedotettiin tutkimuksesta. Puhelinhaastateltaville jaoin ennen haastattelutilannetta teemahaastattelun rungon sähköpostitse. Laajentaessani haastateltavien etsintää Vantaan ulkopuolelle, pohdin kirjallisen suostumuslomakkeen merkitystä. Suostumuskirje kirjallisena olisi ollut varmasti hyvä tapa varmistua suostumuksesta, mutta haastatteluihin sain kaikilta haastateltavilta suullisen suostumuksen.

Graduprosessini aikana tammikuusta 2018 – huhtikuuhun 2019 lainsäädännön osalta tietosuojasäännökset muuttuivat. Euroopan unionin (EU) tietosuojasäännökset, *General Data Protection Regulation* (GDPR) uudistuivat. Uudistuksella halutaan taata kansalaisille selkeämpää käsitystä henkilötietojen käytöstä. Henkilötietoja sisältävän tiedon käsittelyyn ja siitä tiedottamiseen on tullut tiukennuksia (Regulation (EU) 2016/679). Pro gradu -tutkielmassani en kuitenkaan ole kerännyt henkilötietolaissa (523/1999) tarkoitettuja tunnistetietoja tai luonut laissa kuvattua henkilörekisteriä.

5 TULOKSET

Tutkielmani aineiston olen litteroinut kolmen haastattelun osalta. Mukana aineiston analyysissä on myös yhden haastattelun käsin tekemäni muistiinpanojen olennaisimpia tutkimustuloksia. Tässä tulokappaleessa esitettyjen katkelmien lyhenteet olen luonut seuraavasti:

V= Haastattelija

S1–S4= Haastateltava sosiaalityöntekijä haastattelujärjestyksessä

/ = tauko puheessa

... = tekstiä poistettu tunnistettavuuden johdosta

()= puheessa olevat epäselvyydet ja muut huomiot

5.1 Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ilmiönä

Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ovat monitahoisia ilmiöitä, joita voidaan lähestyä tulokulmasta riippuen eri tavoin. Radikalisoitumista voidaan lähestyä yksilönäkökulmasta, jolloin keskustelu pohjautuu useimmiten yksilötason problematiikkaan. Väkivaltaisessa radikalisoitumisessa on myös havaittavissa ilmiön kosketuspinta ympäröiviin yhteisöihin (todellisiin tai virtuaalisiin), sekä ympäröivään maailmaan, jolloin radikalisoitumista tarkastellaan laajemman näkökulman kautta (esim. Bosi ym. 2014; Kaplan ym. 2015). Sosiaalityöntekijä (S2) kuvasi, että väkivaltainen ekstremismi on laaja-alainen ilmiö, joka liikuttaa ihmisiä maailmassa. Toisaalta väkivaltainen ekstremismi linkittyy globaaleihin kysymyksiin oikeudenmukaisuudesta ja geopolitiikasta.

S2: ... se onkin niinku enemmänki sellanen laajempi ilmiö joka liikuttaa ihmisiä tai niinku ryhmiä joo

V: joo

S2: et paljon parempi silleen et yks yksi tai pelkästään netin kautta, et eihän niinku / tosi harvoin ja näin / nii mm et kyllähän sitä on jotain yhteyksiä muitten kanssa ja öö joo

S2: mmm joo / mut niin niitä on erilaisia haavoittuvuuksia tavallaan / öö aika harvoin puhutaan globaaleista konflikteista tai / öö geopoliittisesta näkökulmasta mutta että kyllä sillä on tosi suuri vaikutus (epäselvä) / et miten ihmiset kokee että miten niinku oikeudenmukaisuus niinku / öö toteutuu

V: just

S2: nii niinku täällä ja muualla maailmassa / joo

Oikeudenmukaisuus yhdistyy haastateltavan (S2) mukaan asiakkaan toimintaan ja valmiuteen toimia kokemansa oikeudenmukaisuuden puolesta. Toiminta ja ideologian puolesta toimiminen ovat olennainen osa väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista; väkivaltainen ekstrimismi on ennen kaikkia valmiutta käyttää, oikeuttaa tai uhata väkivallalla aatemaailmaan perustuen (esim. SM 2016). Radikalisoituminen ymmärretään prosessina tähän liittyen (Bosi ym. 2014; SM 2016). Sosiaalityöntekijä (S4) näki, kuinka väkivaltaisella ekstremismillä ja kansallisilla sekä globaaleilla poliittisilla liikehdinnöillä on ollut yhteys. Poliittisten oikeistopuolueiden nousulla ja suosiolla on ollut vaikutusta äärioikeiston ekstremistisiin tekoihin ja näiden lisääntymiseen. Äärioikeiston nousua voidaan selittää erityisesti korkean maahanmuuton tason, maahanmuuttoa vastustavien äärioikeistopuolueiden vähäisen vaalikannatuksen sekä julkisen äärioikeiston aatteiden tukahduttamisen kautta (Ravndal 2018).

Haastateltava (S2) liittää taistelualueille lähteneiden vierastaistelijoiden taustasyyt ja motivaatiotekijät laajempiin oikeudenmukaisuuden kysymyksiin sekä geopoliittisiin liikehdintöihin. Koska suurvallat eivät toimineet tilanteessa ja siviilien kärsimykseen ei kiinnitetty huomiota, osa nuorista koki tehtäväkseen ottaa osaa taisteluihin. Myös sosiaalityöntekijä (S4) kertoi haastattelussa, kuinka länsimainen maailma ei huomionnut nuoria. Nuoret kokivat olevansa ulkona paitsi omasta yhteiskunnastaan myös koko maailmasta, ja tällöin nuoret ovat valmiita toimimaan väkivaltaisesti. Nuorten väkivaltainen radikalisoituminen on siten yhteydessä maailman tilanteeseen.

S2:.. nii esimerkiks sillon kun nii moni nuori lähti Syyriaan

V: mm

S2: siis tosi monella oli tai se mikä vetos heihin oli sitte ne aatteli et siellä on kansa joka kärsii ja

V: mm

S2: valtiot niinku ei tee mitään asian eteen ja sitten ajateltiin että tekee jotain ite

Globaalien oikeudenmukaisuuteen ja epäoikeudenmukaisuuteen liittyvien kokemusten ohella osallisuuden ja merkityksellisyyden kokemukset vaikuttavat väkivaltaisiin, ekstremistisiin, ryhmiin ajautumiseen. Sosiaalityöntekijä (S4) kertoi, kuinka nuoret, jotka kokevat, etteivät ole osa yhteiskuntaa ovat riskissä päätyä ekstremistisiin ryhmittymiin. Myös ennaltaehkäisevissä ohjelmissa ja hallinnon tasolla tämä on huomioitu. Sisäministeriön (2016) kansallisessa väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennaltaehkäisyn toimenpideohjelmassa todetaan, kuinka ilmiön taustalla voi moninaisten syiden joukossa olla muiden muassa rasismia, syrjintää ja ulkopuolisuuden tunnetta. Nuoret voivat kokea, ettei heitä kuulla ja yhteiskunta ei huomioi heidän näkemyksiään. He näkevät, ettei heitä oteta tosissaan. Osallisuuden ja merkityksellisen elämän kokemus ovat yksilölle niin tärkeitä (O'Brien & Bowles 2013), että ihminen on valmis etsimään sellaisen ympäristön, jossa hän saa vastakaikua ajatuksilleen sekä onnistumisen kokemuksia.

Radikalisoitumiskeskustelussa syitä väkivaltaiseen radikalisoitumiseen voidaan hakea esimerkiksi itsestään radikalisoituneista toimijoista, jotka ovat internetin välityksellä radikalisoituneet. Haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden havainnot sekä aiempi kirjallisuus tukevat näkökulmaa, etteivät yksilöt radikalisoitu internetin välityksellä, ilman kosketuspintaa laajempiin sosiaalisiin liikehdintöihin. Internetistä haetaan vaikutteita ja tietoa (Esim. Spyer 2008 Gunning 2009 mukaan; Kaplan ym. 2015), ja sosiaaliset liikehdinnät toimivat virtuaalisessa maailmassa fyysisen todellisuuden ohella. Internet tarjoaa mahdollisuuden löytää vastakaikua omille aatteilleen. Internet mahdollistaa globaaleja liikehdintöjä, jotka eivät ole vain maantieteelliseen sijaintiin rajoittuvia. Sosiaalityöntekijä (S3) kuvasi haastattelussa, kuinka asiakkaan väkivaltaiseen radikalisoitumiseen linkittyi eritoten internet. Internet tarjosi mahdollisuuden reflektoida omia aatteita ja ottaa selvää asioista, sillä internetin ulkopuolella asiakkaalla ei ollut juurikaan sosiaalisia kontakteja.

S3: et mä luulen että hän oli ite niinku ottanu asioista selvää

V: näin justiin

S3: ja nähny netissä/ ...

S3: ... ei ollu niinku kavereita ei liikkunu koskaan yhtään missään muuta ku vaan siellä nettimaailmassa

Itsenäisesti internetissä radikalisoituneiden toimijoiden ohella julkisessa radikalisoitumiskeskustelussa väkivaltainen radikalisoituminen liitetään syrjäytymiseen. Voidaan kuitenkin todeta, että väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen eivät kosketa vain syrjäytyneitä, vaan yksilöiden tilanteet sekä taustat vaihtelevat. Haastateltava (S2) kuvasi, kuinka Syyriaan vierastaistelijoiksi lähteneiden kohdalla syrjäytymistä ei voida pitää merkittävimpänä tekijänä yksilön päätökseen lähteä vierastaistelijaksi.

S2: joo kyl siis esimerkiks niistä öööm / joka on lähtenyt Syyriaan nii syrjäytyminen ei ollut ollenkaan sellainen keskeinen tekijä tai se oli yks tekijä mut muuten niinku koulutustaso vaihteli suuresti

Kriittisen terrorismin tutkimuksen linjan mukaan julkisessa radikalisoitumiskeskustelussa on havaittavissa selitysmalli radikalisoitumiselle, joka keskittyy lähinnä yksilön teologisiin ja psykologisiin taustasyihin (esim. Kundnani 2012b). Aiemman kirjallisuuden pohjalta yksiselitteisiä väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen johtavia yksilötason selitysmalleja ei kuitenkaan voida muodostaa. Sosiaalityöntekijä (S2) kuvasi myös, kuinka väkivaltaisen radikalisoitumisen taustalta voi löytyä tilanteita sekä sosiaalisia haavoittuvuuksia, jotka edesauttavat radikalisoitumista. Ihmisen elämässä tilanteet vaihtelevat, jolloin haastateltavan (S2) mukaan elämäntilanne voi johtaa siihen, että ajautuu ekstremistiseen ryhmään. Taustasyyt väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ovat kuitenkin moninaiset.

V: joo / nääksä et onko jotain sellasia / niinkö jotain ehkä sellasia sosiaalisia haavoittuvuuksii mitkä voi niinku / edesauttaa

S2: joo / mm / joo ihan varmasti et ... sanotaan usein et melkein kuka tahansa voi radikalisoitua jos on niinku haavoittuvuudet ja ja ja / tilanteet / niin voi sattua kenelle tahansa et ajautuu sellaiseen ryhmään

V: joo aivan

Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen taustalla oleva ideologia on usein yksilölle niin merkityksellinen, että ilmiöstä on halukas puhumaan ja kertomaan muille. Toisaalta viranomaisien ja rikosoikeudellisen vastuun ja rangaistavuuden pelko saattaa estää ilmiöstä puhumista. Radikalisoituminen ja väkivaltaiset, ideologiaan pohjautuvat

ajatukset sekä toimet voivat tulla yllätyksenä läheisille sekä työntekijöille. Sosiaalityöntekijä (S3) pohti, kuinka asiakkaan väkivaltaiset, ideologiaan pohjautuvat ajatukset ja puheet olivat tulleet yllätyksenä. Sosiaalityöntekijän mukaan nuoresta ei ulospäin huomannut mitään merkkejä radikalisoitumisesta. Ei ollut mitään ulkoisesti näkyvää tekijää, joka olisi viitannut nuoren radikalisoitumiseen. Väkivaltainen ajatusmaailma ja ideologia olivat tulleet työntekijöiden ja nuoren läheisten tietoon vasta, kun nuori oli tämän itse tuonut esiin. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistaminen sosiaalityössä voi olla haastavaa: jos ulkoisesti ei näy mitään merkkejä ideologian omaksumisesta ja asiakas ei itse tuo ajatusmaailmaansa esiin, kuinka ilmiötä voidaan havaita?

5.2 Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaaminen sosiaalityön käytännöissä

Väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista on kohdattu sosiaalityössä marginaalisesti. Ilmiön havaitsemiseen ja tunnistamiseen voi vaikuttaa tiedonpuute, tunnistamiseen liittyvät haasteet sekä se, että ilmiö itsessään on marginaalinen. Sosiaalityöntekijä (S1) kertoi, kuinka hänen yksikössään ei ollut väkivaltaisesta radikalisoitumisesta käsitystä, kun väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan tapaus tuli heille tietoon.

V: ...miten te koitte tän asiakas / keissin myötä et niinkö tavallaan teidän / asiantuntijuutta

S1: mm

V: et niinku siinä tilanteessa toimiessa et oliko teillä kaikki semmonen tarvittava tieto periaatteessa

S1: no eihän meillä etukäteen ollu että ei me pystytty arvioimaan sitä et miten tällaset piirit toimii / kuinka todellinen se uhka oli

V: joo

S1: ... sit meidän piti niinku miettiä et mikä sen / et pitääkö meidän puuttua siihen .../ ja tosiaan niinku sellasista asioista että / miten tällanen radikalisoitunut pro / porukka yleensä toimii nii sitten tosi paljon poliisin kanssa

V: joo

Lainsäädäntö ja käytännöt vaikuttavat osaltaan siihen, ettei ilmiötä sosiaalitoimessa niin yksiselitteisesti voida tunnistaa. Sosiaalityöntekijä (S2) pohti, kuinka esimerkiksi asiakkaiden taistelualueelle lähtemistä ei ole yhtä lailla mahdollista havaita sosiaalitoimessa sen jälkeen, kun toimeentulotuki siirtyi Kelalle. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen havaitseminen sosiaalityössä ja eritoten sosiaalitoimessa voi olla ilman toimeentulotuen Kela-siirtoakin haastavaa. Haastateltava (S2) kertoi, ettei ollut aiemmassa työtehtävässään kunnan palveluksessa törmännyt ilmiöön. Vasta siirryttyään kolmannen

sektorin toimijan pariin, haastateltava kohtasi väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista. Aiemmassa työpaikassaan ilmiötä oli kuitenkin pohdittu.

S2: ... kyl mietittiin silloin jossain vaiheessa kun Syyriaan lähti tai konfliktialueelle lähti nuorii nii et me kyl mietittiin et oisko ... koska siihen aikaan meillä oli toimeentulotuki ja näki aika hyvin jos ei ollut niinku menoja tililtä tai muuta öö / ja niin / sitten joskus mietittiin että sitten että missä ne ihmiset oikeesti liikkuu

V: Mmm

Jos väkivaltaista ekstremismia ja radikalisoitumista ei ole aiemmin organisaatiossa kohdattu, työvaiheiden tarkentuminen sosiaalihuollon palvelujärjestelmässä voi olla haastavaa. Sosiaalityöntekijä (S1) kuvasi haasteita palvelujärjestelmän toiminnassa suhteessa työskentelyyn väkivaltaisen ekstremismin parissa. Haastateltava (S1) arvioi, ettei ilmiön kohtaamisesta ollut juurikaan käsitystä julkisen sosiaalihuollon puolella. Tällöin ilmiöstä haetaan lisää tietoa sekä konsultoidaan yhteistyötahoja. Väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa työskenneltäessä tarvitaan moniammatillista yhteistyötä (Herz 2016; SM 2016).

V: ... miten tavallaan niinkö sosiaalihuollon palvelujärjestelmä on toiminu suhteessa niinkö tälläseen / tälläseen ilmiöön

S1: no meillä on meidän omassa palvelujärjestelmässä on aika vähän osaamista yleensä sellasesta tosi / et mmm et mm / et traumaterapiaa ei / juurikaan julkisella puolellahan ei juurikaan oikein saa

V: ei / ei

S1: joo / että ja sit meidän omat niinku laitosten psykologit ja työntekijät niin kokivat et kyllä että he ei oikein osaa tämmöstä hoitaa

V: joo

Väkivaltaista ekstremismia havaittaessa asiakkaan kohtaaminen ja kohtaamisen luonne korostuvat. Sosiaalityöntekijän (S2) mukaan väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa ensisijaista on inhimillinen ja yksilöllinen kohtaaminen. Yksilöä huomioiva kohtaaminen rakentaa luottamusta työntekijän ja asiakkaan välille. Luottamus ja luottamuksen rakentaminen ovat avainasemassa työssä, kun väkivaltaista radikalisoitumista on kohdattu.

V: joo / no miten sä näät että mikä sosiaalityössä on tärkeitä

S2: tärkeitä öö

V: niinku käytännöissä

S2: ai käytännöissä

V: nii tai / tai sosiaalityössä sekä että

S2: joo no että uskaltaa kohdata sen ihmisen ja kysyä niitä asioita että ihmisiä me kaikki ollaan kuitenkin / öö ja pitää se luottamus tietysti / rakentaa sitä luottamusta eikä tuomita tai pelätä sitä että öö jos nuori on kiinnostunut jostain sodasta jossain kaukana niin tai vaikka Lähi-Idän tilanteesta nii sitte voi rennosti keskustella siitä tilanteesta eikä tarvii pelätä / tai nii vaikka ihmisellä olis mielipiteitä niinku semmosista konflikteista tai ei ihminen siltikkään oo välttämättä radikalisoitunut tai / (epäselvää) / et pitää niinku rohkasta että on kiinnostunut ja keskustellee ja sellanen / avointa keskustelua eikä tuomita siitä tai sanoa miten toinen pitäis aatella asioist

Väkivaltaisen ekstremistisiä ajatuksia omaavan nuoren tulee kokea, että hän tulee kuuluksi. Haastateltava (S4) kertoi, kuinka olennaista työskentelyssä on, että nuori otetaan tosissaan. Nuori ymmärtää kohdatessaan sosiaalityöntekijän, että sosiaalityöntekijä kertoo asioita mitä täytyykin, mutta huomaa samalla, jos työntekijällä ei ole lainkaan ymmärrystä nuoren lähtökohdista tai ymmärrystä nuoren tilanteesta. Olennaista olisikin kohdata asiakas asiakkaan ehdoilla sekä ymmärtää hänen kokemusmaailmaansa. Sosiaalityön paikka voi olla haastateltavan (S4) mukaan myös äänen antaminen nuorelle sekä demokratian vahvistaminen. Tässä korostuu eritoten antirasistisen sosiaalityön tehtävä. Antirasistisessa sosiaalityössä tähdätään rasististen sosiaalisten suhteiden ja rakenteiden tuhoamiseen sosiaalityön käytännöstä ja yhteiskunnasta. Hävittämällä rasistisia suhteita voidaan paremmin ymmärtää asiakkaiden lähtökohtia. Tähän pyrkimykseen päästään luomalla tasavertaisia kumppanuussuhteita. (Dominelli 2017, 10–11.)

Asiakkaan kohtaaminen ja ilmiön puheeksiottaminen ovat lähtökohtia työskentelyyn väkivaltaisen ekstremismin kanssa. Sosiaalityöntekijä (S2) korosti sosiaalityöntekijän uskallusta kohdata asiakas ja ottaa asia puheeksi. Myös sosiaalityöntekijä (S3) piti puheeksiottamista tärkeänä työskentelylle väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa. Vain puheen kautta päästään ymmärrykseen tilanteesta ja asiakkaan ajatusmaailmasta. Puheeksiotolla voidaan saada asiakas näkemään tilanteensa eri valossa, tarjoten asiakkaalle muitakin näkökulmia tilanteeseensa. Haastateltava (S3) oli radikalisoitumista havaittuaan ottanutkin asian puheeksi asiakkaan kanssa. Sosiaalityöntekijä (S3) halusi puheeksiottamisella selventää asiakkaan ajatusmaailmaa. Tarkoittiko asiakas sitä, mitä toi esiin ja olivatko väkivaltaiset ilmaisut ideologiaan perustuvia.

S3: mut niinku halusin olla niinku siitä varma

V: aivan

S3: et tota tähän sillä oikeesti / oikeesti tarkoitti ja sitten mä niinku näin hänet ja tota / kyllähän oli sen niinku tarkottanu

V: joo

...

V: aivan näin justiinsa / miten sä koit sen tilanteen et oliko se (huokaisee) ... et minkälainen se oli ottaa puheeksi tän / tän nuoren kanssa

S3: no aah ei se ollu mitenkään niinku vaikeeta et musta tuntuu et se on mulle aika helppoo ottaa asia niinku puheeksi / ... / et mulla oli lähinnä se tavote siinä et mä halusin tietää että mitä hän oikeesti aatteli

Sosiaalityössä on olennaista, että myös työyhteisön hyvinvointiin kiinnitetään huomiota. Asiakastapaukset voivat nostattaa työntekijöissä erilaisia tunteita ja ajatuksia, ja näiden läpikäymiseen tulisi tarjota asianmukaista tukea sekä mahdollisuuksia reflektoida kokemuksiaan. Tämä osaltaan tukee ja vahvistaa asiantuntijuutta. Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaaminen ei ole poikkeus: työyhteisön tulee saada työskentelyyn tukea ja työntekijöiden hyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota. Sosiaalityöntekijä (S3) kuvasi, kuinka ilmiön kohtaaminen voi aiheuttaa ahdistusta ja huolta työntekijässä, ja siksi olisi tärkeää, että työyhteisölle tarjottaisiin koulutusta sekä tarvittaessa kriisityötä. Myös haastateltava (S1) arvioi, että lisäkoulutukselle väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta olisi tarvetta. Sosiaalityöntekijä (S3) kuvasi, että valmiille ohjeistaville toimintamalleille olisi tarvetta. Tarve toimintamalleille ja lisäkoulutukselle tuli myös esiin sosiaalitoimen henkilöstölle toteutetussa tutkimuksessa (Ritola 2018).

V: näin justiinsa / joo / mites sitten tota koeksä et sen jälkeen niin et kun tämmösen on nyt kohdattu nii

S3: mm

V: et sit vastaisuudessa vois ehkä jotenkin / tai tavallaan et muistais mitä toimintamalleja siinä on siinä työskentelyssä vai koetko että tarttesko siitä lisäkoulutusta

S3: mm kyl se varmaan olis niinku hyvä koska sit kun se tilanne niinku tulee päälle siinä on sit tosi hankala yks kaks rueta miettimään et mitä toimintamalleja olis

V: nii

S3: että / et jos olis niinku valmiiks jotku nii oishan se tos / oishan se paljon helpompaa

V: aivan

S3: toimii kans siinä kriisin keskellä

V: niinpä

S3: ja tavallaan sit ehkä joku tämmönen vaikka kriisiryhmä tai joku semmonen niinku ulkopuolinen toimija vois olla niinku ihan hyvä

V: mm

S3: koska itsekin siinä on osallisena siinä ahdistuksessa ja siinä niinku kriisissä niin niin se ei välttämättä oo aina siinä kohtaa siinä nii helppokaan ite toimii

5.3 Avun hakeminen ja väkivaltaisen ekstremismin tietoon tuleminen

Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen tulevat yleensä sosiaaliviranomaisen tai sosiaalityön kentällä työskentelevän ammattilaisen tietoon moninaisia reittejä pitkin. Sosiaalityöntekijä (S2) kertoi tapausten tulevan sosiaalityöntekijän tietoon ensisijaisesti poliisin tai lastensuojelun kautta. Lastensuojelu mainittiin toimijana myös muissa haastatteluissa. Tämä on sinällään ymmärrettävää, sillä lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki (417/2007), jonka lähtökohtana on: ”*turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun*”.

Toisaalta väkivaltainen ekstremismi voi tulla esiin myös asiakkaan itsensä kertomana tai läheisen ilmaiseman huolen kautta. Haastateltava (S1) kertoi, kuinka asiakas oli ollut avoin läheisensä väkivaltaisesta radikalisoitumisesta ja kertonut siitä avoimesti sosiaalityöntekijöille. Sosiaalityöntekijä (S3) oli saanut tiedon asiakkaan väkivaltaisesta radikalisoitumisesta muiden yhteistyötahojen kautta.

Ilmiön tietoon tullessa tehdään moniammatillista työtä, jotta asiakas pääsisi väkivaltaisesta ajatusmaailmasta eroon. Ajatusmaailmasta luopuminen ei välttämättä ole helppoa. Väkivaltaisesti radikalisoitunut voi kohdata haasteita arkirutiineihin ja yhteiskuntaan paluussa. Sosiaalityöntekijä (S1) kuvasi, kuinka paluu arkeen voi aiheuttaa asiakkaalle myös pettymyksen tunteita. Haasteita voi olla erityisesti nuorilla, jolloin osallisuuden, ja kuuluvuuden tunteet ovat osa nuoren identiteetin ja itsetunnon rakentumista (esim. O'Brien & Bowles 2013).

S1: ja ja / hän ehkä / tai sen tiedän että hän koki että / et ne vanhat / tai sen vanhaan kouluun palaaminen oli vaikeeta koska hän oli jäänyt jälkeen opiskelussa ... hän oli tosi pettynyt siihen

Väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen voivat olla riskinä erityisesti nuorilla. Kaikki haastateltavat mainitsivat ilmiöstä puhuttaessa nuoret. Kaikki haastateltavista olivat kohdanneet väkivaltaisesti radikalisoituneita nuoria, joilla oli ideologiaan pohjautuvia väkivaltaisia ajatusmalleja. Sosiaalityöntekijät S3 ja S4 nostivat esiin nuorten haavoittuvan iän. Nuoruudessa etsitään omaa minäkuvaa ja rakennetaan identiteettiä ja itsetuntoa. Sinällään radikaaleihin piireihin päätyminen ei ole yllättävää. Jos nuori saa esimerkiksi internetistä vastakaikua ja reflektointipintaa omille ajatuksilleen, hän kokee kuuluvuutta

ja merkityksellisyyttä, mitkä ovat ihmisille luonnollisia tarpeita. Voidaankin ajatella, ettei avun hakeminen väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen ole yksiselitteistä. Jos nuori on kokenut merkityksellisyyttä elämässään väkivaltaisen ääriliikkeen parissa, miten nuorelle voidaan tarjota osallisuuden ja kuulumisuuden kokemuksia laillisista ryhtymistä ja toiminnasta? Toisaalta tulee punnita myös nuoren halua irtaantua väkivaltaisesta toiminnasta. Mitä sellaista toiminnassa on, että se vetää nuorta toimintaa kohden ja irtaantuminen on vaikeaa?

Avun hakeminen väkivaltaisesta radikalisoitumisesta irti pääsemiseen on tärkeää, mutta prosessi voi olla asiakkaalle haastava. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen viranomaisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan vie aikaa. Sosiaalityöntekijä (S2) kertoi, että luottamuksen palauttaminen on erityisen tärkeää työssä. Haastavaksi tilanteen tekee sosiaalityöntekijän (S2) mukaan luottamuksen puute.

Toisaalta sosiaalityöntekijä (S2) kertoi haastattelussa, kuinka viranomaisille ei välttämättä uskalleta kertoa radikalisoitumisesta. Taustalla voi olla pelko viranomaisia ja eritoten poliisia kohtaan. Toisaalta rikosoikeudelliset kysymykset voivat myös mietityttää. Kynnys hakea apua onkin haastateltavan (S2) mukaan erittäin korkea.

S2: ... jos nää ihmiset kaipaa tukea siihen niinku öö / irtautumisprosessiin tai jos ne haluaa niin kun tukea jos ne on palannu Syyriasta / niin ... kynnys on hirveen korkea hakea tukea viranomaisilta ja se pitää tunnistaa et et ei oo helppoa hakea sitä tukea viranomaisilta koska ainakin näillä nuorilla jotka palaa sieltä / nii ne kyl pelkää poliisia tai niinku ei ne luota yhtään / nii tai ehkä tässä tulee se että ne rupee sit kehittämään omia joo

V: elikkä tavallaan niinku se / ymmärsinkö oikein että niinkun sen luottamuksen palauttaminen

S2: joo joo luottamuksen palauttaminen tai se on oikeesti tosi vaikee asia tai se että luottamusta ei oo

V: mm

S2: tai mulle sanottiin tai siis muutama nuori sano et ei ne ei ne niinku heillä / niin se kynnys hakea apua oli erittäin erittäin korkea nii vähän ikävä koska kaikki sossuthan haluaa auttaa (nauraa) tai tukea

5.4 Moniammatillinen yhteistyö ja sen toteutuminen

Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tullessa tietoisuuteen, sosiaalityön kentällä työskennellään poikkeuksetta moniammatillisesti ilmiön parissa. Kaikki haastateltavat kokivat moniammatillisen työskentelyn pääsääntöisesti onnistuneeksi. Moniammatillisen yhteistyön alkaessa poliisi on yksi olennaisimmista yhteistyötahoista. Poliisia on mahdollista myös konsultoida tilanteessa toimimisesta, esimerkiksi sosiaalityöntekijä (S3) kertoi näin tehneensä. Sosiaalityöntekijä (S1) kuvasi työtä poliisin kanssa:

S1: joo no me tehtiin tosiaan poliisin kanssa tiivistä yhteistyötä

V: joo

S1: ... / nii tai siin vaihees sitte varsinki tota poliisin kanssa siihe arviointiin että

V: juuri

S1: miten tää niinku / miten paha tää riski on / ja miten näitä asiakkaita voitaa suojata nii siinä tehtiin sekä lähipoliisin että sellasen ennaltaestävän poliisin ja sitte mun mielestä KRP:n näihin asioihin erikoistuneiden / henkilöiden kanssa läheistä yhteistyötä ja sit siinä saatiin sitte siihen vielä / sille asiakkaalle joka oli niinku (huokaisee) / voi henkisesti huonosti ja

V: mmm

S1: joka oli niinku sen ajatusmaailman niinku jotenki osittain omaksunu nii / nii tota poliisilla oli semmonen eri / näihin asioihin erikoistunut psykologi joka / jolta saatiin hyvin paljon hyödyllistä tietoa

Poliisi olikin ollut yhteistyötoimijana mukana kaikkien haastateltavien asiakastapauksissa. Sosiaalityöntekijä (S1) kertoo, kuinka työskentelyssä väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa mukana työskentelyprosessissa oli terveydenhuollon toimija. Myös sosiaalityöntekijä (S3) mainitsi terveydenhuollon, mielenterveyspuolen toimijan, olleen olennaisessa asemassa moniammatillisessa työssä.

Poliisin ja terveydenhuollon toimijoiden ohella moniammatillisessa toiminnassa on usein mukana kolmannen sektorin toimija. Haastattelemani sosiaalityöntekijät (S1, S2) kertoivat, kuinka väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan tapauksessa mukana työssä oli ollut kolmannen sektorin toimija. Moniammatillinen työ ja yhteistyössä mukana olevat tahot määräytyvät asiakkaan yksilöllisen tilanteen mukaan. Yhteistyötahoille tai näiden lukumäärälle ei voida asettaa tiettyjä kriteereitä. Moniammatillisessa työssä oli ollut haastateltavien mukaan poliisin, mielenterveyspuolen sekä kolmannen sektorin toimijoiden lisäksi esimerkiksi Ankkuri-toimijat sekä RISE.

Väkivaltaisen ekstremismin parissa tehdään töitä paitsi moniammatillisesti, myös useamman sosiaalityön osa-alueen tai yksikön kesken. Sosiaalityöntekijä (S1) kuvasi, kuinka haastavan ilmiön osalta sosiaalityön kentällä tarvittiin laaja-alaista työskentelyä.

S1: no meillä oli tietenki meidän (sosiaalityön työskentelykenttä) lakimies tiiviisti siin mukana ku me mietittiin tätä asiaa koko tätä keissiä ja siinä työskenteli yht / yhteistyössä tää yksikkö tää ja sit tää meidän (toinen sosiaalityön) yksikkö ja

V: joo

S1: että tota ja sit siinä esimiehet sit / tai tän yksikön esimies oli / oli myös tiiviisti mukana (hengähtää) ohjaamassa sitä...

Vaikka moniammatillisesta työstä haastateltavilla oli pääsääntöisesti hyviä kokemuksia, moniammatillinen työ tuo mukanaan osittain haasteita. Sosiaalityöntekijä (S3) kuvasi, kuinka työn loppuessa terveydenhuollon puolella hän oli uudestaan tapauksen äärellä, muttei vaitiolovelvollisuuden myötä saanut kuitenkaan täyttää varmuutta asiakkaan hyvinvoinnista. Vaitiolovelvollisuuden sosiaalityöntekijä (S3) kuvasi tärkeänä. Kuitenkin ilman täyttä tietoa asiakkaan asioita on haastavaa hoitaa, sillä asiakas ei välttämättä kerro asioita.

S3: ... tosi tarpeellista niinku hakee sitä tukee niinku muista toimijoista mut sitte helposti niinku tässäkin tapauksessa et mä muistan et ku se oli (paikka)/ niin tota sitten se kuitenkin loppu se työskentely jossain vaiheessa ...ja sitten tuli taas niinku mulle

V: nii justiinsa

S3: et jotenki niinku tuntuu et sit siltä et mitä niinku annettavaa mulla on tai niinku miten mä pystyn niinku noin isoon asiaan niinku vaikuttamaan tai varmistamaan että onko nuorella niinku kaikki hyvin ...

S3: mut et eihän (sosiaalityön toimija) voi hoitaa jos ei se niinku tiedä

V: juuri

S3: et mistä on niinku kyse (naurahtaa) / tai niinku ei se nuori välttämättä niinku tule / tule kertomaan niitä asioita

5.5 Sosiaalityön haasteet, mahdollisuudet ja paikka tulevaisuuden työssä

Väkivaltaista ekstremismiä ja radikalisoitumista sisältäviä asiakastapauksia on ilmennyt sosiaalityön kentällä toistaiseksi vähän. Sosiaalityöntekijä (S2) kuvasi, kuinka uskoo kohtaavansa ilmiötä kolmannen sektorin toimijan työskentelykentän johdosta, mutta ei uskonut, että kunnan palveluksessa työskennellessään juurikaan ilmiötä kohtaisi. Sosiaalityöntekijän mielestä yhden työntekijän kohdalle tulee hyvin harvoin asiakastapauksia, joissa ilmenisi väkivaltaista ekstremismiä. Toisaalta jos työssään kohtaisi ilmiötä, olisi

hänen mukaan tärkeää, että ilmiön tunnistaisi. Perusymmärrys ilmiöstä sekä moniammatillisesta toiminnasta tilanteessa olisi tärkeää kaikkien sosiaalityöntekijöiden saada.

Haastateltava (S1) kertoi, kuinka asiakastapauksessa, jossa oli ilmennyt väkivaltaista radikalisoitumista, kaikki toimijat olivat olleet uuden edessä. Toisaalta asiakastapauksen parissa työskentely opetti jatkon varalle, että jos vastaavan kaltaisia asiakastapauksia tulisi, sosiaalityöntekijöillä olisi käsitys siitä, kuinka tilanteessa tulisi toimia.

S1: et sehän oli vähä niinku sellasta et kaikki joutuu niinku luomaan uutta toimintatapaa

V: mm kyllä juuri näin / joo / mm / jos sä mietit sitä työskentelyä jälkikäteen niin / onks se tavallaan luonu jotain pohjaa tulevaisuutta aatellen et jos löytyy jotain vastaavia tapauksia

S1: joo kyllä ilman muuta että / että kun

V: joo

S1: kun ei / ei tarteis sitten lähtee ihan alusta saakka lähtien miettimään et miten toimia ja me ollaan mietitty minä ja sosiaalityöntekijät jotka sitä hoidettiin niinku työparina niin / niin mietitty et pitäis tehdä semmonen joku / muisti prosessikaavio itselle että

Puhuttaessa uskonnollisista ääriliikehännöistä ja terroriteoista, keskustelu kääntyy helposti kulttuurin ja uskonnon arvioimiseen. Sosiaalityön tulee olla eettisesti kestävä ja toimia oikeudenmukaisesti. Haastateltavan (S2) mukaan myös sosiaalityön kentällä on omat haasteensa eritoten kulttuurisensitiivisyyteen liittyen.

S2: ... ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan siis sosiaalityön kentällä niin sehän on kans yks / sehän luo kans vastakkain asettelua et kyl sosiaalityön kentälläki varmaan niinku omat haasteet on

Myös sosiaalityöntekijä (S4) kuvasi, kuinka sosiaalityössä voi olla haasteita, kun työskennellään väkivaltaisesti radikalisoituneiden nuorten kanssa. Erityisesti etniseltään taustaltaan suomalaisilla ja ruotsalaisilla työntekijöillä ei välttämättä ole täyttä ymmärrystä etuoikeutetusta asemastaan nuoriin asiakkaisiin nähden. Työntekijöillä voi haastateltavan mukaan olla tiedostettuja tai tiedostamattomia tapoja, joilla nuoria kohtaa, eikä käsitystä nuorten elämään liittyvistä nykypäivän ongelmista. Sosiaalityöntekijä (S4) nimesi ratkaisuksi problematiikkaan työntekijöiden tietoisuuden lisäämisen ja tätä kautta työkalujen saamisen. Nuorten kanssa työskenneltäessä on haastateltavan mukaan tärkeää, että nuoren maailmaan ja elämään pystyy samaistumaan. Kulttuuritietoisuuden kasvattamisella sekä antirasistisen sosiaalityön omaksumisella on mahdollista luoda tasavertaisia kumpuussuhteita (Dominelli 2017).

Haastateltava (S1) kuvasi ristiriitaa, joka muodostuu, kun tarkastellaan länsimaalaisesta näkökulmasta yksilön motiiveita lähteä pois Suomesta vierastaistelijaksi ideologian puolesta. Toisaalta ristiriitaa yksilöllä voi sosiaalityöntekijän (S1) mukaan syntyä myös Suomessa ollessa. Kuinka elää suomalaisen kulttuurin keskellä, sopeutua yhteiskuntaan, mutta samalla säilyttää oma kulttuuri, uskonto ja perinteet?

S1: kylhän se tulee sellanen probelmatiikka mikä liittyy siihen että halutaan säilyttää se oma erilainen kulttuuri/

V: mm

S1: tämän suomalaisen kulttuurin keskellä / ja mitä se sit merkitsee asiakkaille

V: mm

S1: ... tai tulee tosi ristiriitaisia tilanteita siitä että et / täällä kaikki elää tällä länsimaisella tavalla ja sit täällä pitäis kuitenkin tulla toimeen ja hankkii koulutus ja työ mutta elää sitten kuitenkin jollai ihan toisenlaisella

Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan mahdollisesti eroava kulttuuritausta voi aiheuttaa tulkin- taongelmia tilanteesta. Haastateltavan (S2) mukaan sosiaalityöntekijöille voi olla epäsel- vää, onko kyse yksilön harjoittamasta uskonnosta vai onko kyse ekstremismistä.

S2: joo ja sit kun niinku ihmiset ei tiedä hirveesti uskonnoista tai kulttuureista nii sit se vaan nii ei ne vaan uskalla lähestyä sitä ollenkaan / mut onhan se iso osa ihmisen elä- mästä mut ehkä kulttuurisensitiivisyys on muutenkin sellanen heikko kohta Suomen sosi- aalityössä...

Haastattemieni sosiaalityöntekijöiden mukaan moni asia sosiaalityön kentällä, palvelu- järjestelmässä ja moniammatillisessa yhteistyössä toimii hyvin. Ilmiön kohtaamiseen liit- tyen on kuitenkin myös haasteita. Haastateltava (S2) mainitsi pelon haasteeksi ilmiön kohtaamisessa sosiaalityön kentällä. Pelko nousi esiin useammassa haastattelussa. Ajan- puute sosiaalityössä ja asiakkaiden kohtaamisissa nousi myös haastatteluissa esiin yhtenä sosiaalityön haasteena väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyssä ja tunnistamisessa. Sosiaa- lityöntekijä (S2) kuvasi palveluiden saatavuuteen ja kiireeseen liittyvää problematiikkaa, ja oli kokemuksensa kautta huomannut palveluiden saatavuuteen liittyviä haasteita myös terveydenhuollon puolella. Haastateltavan (S2) mukaan tilanne on ollut haastavaa erityi- sesti turvapaikanhakijoilla, sillä turvapaikanhakijat ovat vain välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden piirissä (748/2011).

V: ... miten sä koet että niinkun sosiaalityön kentällä tunnistetaan tai

S2: mm

V: tai ylipäänsä että kohdataanko sitä ilmiötä mutta sitten

S2: nii/ no mä luulen että olis voinu tunnistaa joissakin tapauksissa koska on nii kiire nii ei välttämättä ehdi viettää sen henkilön kanssa tarpeeksi aikaa et asiat tulee esille niinku selväksi / ja niinku että pääsee oikeesti sen asiakkaan lähelle / ehkä ryhmäkohteissa ja sellaisilla paikoilla et siellä on eri taso, se suhde

S2: mut joskus jos ihminen on tosi vihanen yhteiskunnalle niin se ei kyl auta jos ajan saamisessa menee kuukausia

S2: noo nyt tosi moni asia toimii hyvin mut esimerkiksi (paikkakunta) oli kyl monen kuukauden jonot mielenterveyspalveluihin nuor / nuorten ... oli tosi pitkät jonot, yrittää ratkaista sen mut eihän turvapaikanhakijoilla ole olemassa mitään semmosta tukea vaan ne saa sitä viimeistä niinku se on varma haaste

Ajanpuute voi pahimmillaan johtaa siihen, ettei sosiaalitoimessa ole mahdollista paneutua riittävällä tasolla asiakkaan tilanteeseen. On mahdollista, etteivät palvelut tällöin kohtaa asiakkaita ja syntyy palvelujärjestelmän ulkopuolelle tippuvien joukko.

S2: joo nii mä luulen et jos sosiaalityöntekijä ehtis oikeesti panostaa johonki asiakaskeisiin nii ei ehdi kuukauden aikana hirveen moniin keskittyä silleen täysillä et se on kyl tai sit jää kyl helposti väliin jotain väliinputoajia eikä kukaan nyt sitä toivo

Haasteeksi ilmiön kohtaamisessa sosiaalityön kentällä voi muodostua myös tilanteen kuormittavuus. Jos sosiaalityöntekijä esimerkiksi tekee työtä ainoana alansa edustajana moniammatillisessa työyhteisössä, voi haastavien asiakastapausten kanssa jäädä yksin.

S3: ... sillä tavalla musta tuntuu että mä jäin aika yksin sen asian kanssa koska jotenki tuntuu että ei ollu mitään sellasia valmiiksi luotuja toimintamalleja

V: joo

S3: tai mitään / mitään sellasia et miten tollasissa tilanteissa niinku toimitaan / et mä vähä niinku ite / ite sitten niinku loin ne siinä et soitin vähä joka paikkaan ja kyselin et miten kannattas niinku tehdä ja halusin niinku varmistaa että kaikki tulee tehtyä niinku pitää

Ennaltaehkäisevää työtä väkivaltaisen ekstremismin torjumiseksi tehdään sosiaalityössä peruspalveluiden sekä erityispalveluiden puolella. Ehkäisevä työ toteutuu kentällä tehtävässä asiakastyössä, mutta rakenteellisella tasolla tarvitaan myös toimia, jolla ennaltaehkäisyyn päästään. Sosiaalityöntekijä (S1) näki yhtenä keinona väkivaltaisen ekstremismin ehkäisyssä sosiaalityön keinot. Haastateltava (S3) pohti, kuinka ennaltaehkäisevänä

työnä nuorien kanssa voisi toimia teemaan liittyvät infotunnit, mutta samalla ennaltaehkäisevä työ ei voi olla vain koulun vastuulla. Ennaltaehkäisevässä työssä tarvitaan ruohonjuuritason toiminnan lisäksi selkeää työnjakoa ja ohjausta rakenteelliselta tasolta. Sosiaalityöntekijä (S1) toi esiin myös kotouttamisnäkökulman ja arjen tukemisen ehkäisevänä toimena. Onnistuneella kotouttamistyöllä vahvistetaan osallisuutta. Myös turvapainhakijoiden kohdalla kotoutumiskysymykseen tulisi kiinnittää huomiota (Haverinen 2018).

V: ... mitä sä ajattelet että löytyykö niinkö / jos miettii (sosiaalityön osa-alueen) toimintaa et onko sellasia välineitä millä voitais ennaltaehkäistä väkivaltaista ekstremismia tai radikalisoitumista

S1: no kyl mä aattelen että kaikki se mitä (sosiaalityön osa-alue) tehdään että

V: mm

S1: et pyritään siihen että ... ois turvalliset olosuhteet kotona ja et se he pystyis sopeutumaan tänne yhteiskuntaan ja tuetaan harrastuksiin

V: mm

S1: koulunkäyntiin normaaliin elämään

V: joo

S1: et varmaan niinku kaikki se vaikuttaa siihen suuntaan et jos ... olis jotain tällasta ajattelutapaa niin niin se varmaan / olis omiaan ehkäsemään ...

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tutkimuksen toteuttamisen pohdintaa

Tässä pro gradu –tutkielmassa oli mahdollisuus kerätä vain rajallinen aineisto analysoitavaksi aikataulullisista syistä. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin lokakuussa 2018, muut marraskuun 2018 – maaliskuun 2019 välisenä aikana. Lisäaineiston kerääminen olisi eittämättä vahvistanut saamiani tuloksia sekä mahdollisesti tuonut uutta tietoa tutkimustani ilmiöstä. Toisaalta toteuttamissani neljässä haastattelussa samat aihepiirit toistui-
vat, ja sinällään näen haastattelujen lukumäärällisesti ja sisällöllisesti riittäneen tutkittavan aiheen kannalta. Tähän vaikuttaa myös tutkielmani teoriaohjaavuus. Haastatteluprosessin myötä huomasin haastatteluista, kuinka vahvasti teoria on ohjannut tutkielmani. Haastatteluista saatu aineisto lähinnä tukee teoreettisia valintojani sekä aiemmasta tutkimuksesta saatuja tuloksia. Toisaalta vahva teoriaohjaavuus on ymmärrettävää, sillä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamisesta sosiaalityön kentällä on marginaalisesti aiempaa tutkimusta.

Haastattelujen tekeminen oli minulle oppimisprosessi. Ensimmäisessä haastattelutilanteessa koin, että haastateltavalta sai tilanteessa paljon uutta tietoa suhteessa tutkimusintressiini. Litteraatteja myöhemmin lukiessa, uudelleen lukiessa ja analysoidessa kuitenkin huomasin, kuinka etukäteen muodostamistani teemoista huolimatta en haastattelutilanteessa osannut kysyä näitä haastateltavalta. Tältä osalta, haastattelutilanteessa olisi varmasti ollut saatavissa aiheen kannalta enemmän olennaista tietoa, jota haastattelijana en osannut täsmentää ja houkuttaa esiin. Ensimmäinen haastattelu jätti minut pohtimaan positiotani haastattelijana sekä opetti, että vaikka teemahaastattelussa pysytään tietyissä teemoissa, on haastateltavalta parempi tiedustella näitä esittämällä kysymyksiä, kuin vain tekemällä tutkijana omia tulkintoja siitä, että aihepiiriä on kenties jo sivuttu. Haastattelujen edetessä koin tilanteen muodostuvan helpommaksi ja osasin esittää tutkimusintressini kannalta olennaisia kysymyksiä.

Ennen ensimmäistä haastattelua en ollut erikseen testannut teemahaastattelurunkoa. Tämä olisi varmasti ollut hedelmällistä – tällä olisin varmistunut teemojen toimivuudesta haastattelutilanteessa. Haastattelutilanteessa käyttämäni teemahaastattelun runko osoittautui kuitenkin toimivaksi. Osaltaan tässä varmastikin auttoi teemahaastattelun luonne, sillä haastattelutilanteessa ei käytetä etukäteen määriteltyä kysymyspatteristoa, vaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa vapaalle keskustelulle sekä keskustelun vapaalle etenemiselle on tilaa.

Haastatteluprosessin myötä opin, kuinka vastaisuudessa on syytä tehdä varasuunnitelma haastateltavien rekrytoimiseen ja toisaalta laatia realistisempi aikataulu. Tässä pro gradu -tutkielman aineistonkeruussa en ollut varautunut siihen, että haastateltavia voisi olla vaikea löytää tai siihen, ettei potentiaalisilla haastateltavilla olisi mahdollisuutta osallistua tutkimukseen. Tutkielman teon myötä olen oppinut saatekirjeen tärkeyden. Saatekirjeessä nimenomaisesti houkuttaa mahdollisia haastateltavia osallistumaan tutkimukseen, joten saatekirjeen selkeyteen, johdonmukaisuuteen ja houkuttelevuuteen on kiinnitettävä huomiota. Pro gradu -tutkielmani saatekirjettä ja sen toimivuutta onkin syytä pohtia.

Törmäsin prosessin myötä useaan otteeseen samaan problematiikkaan: sosiaalityöntekijöiden aikataulupaineeseen. Jos minulla olisi ollut omalta osaltani mahdollisuus käyttää enemmän aikaa haastateltavien etsimiseen, uskon että olisin myös saanut lisää haastatel-

tavia. Nyt kuitenkin aikataulullisista syistä jouduin lopettamaan aineistonkeruun maaliskuuhun 2019. Vastaisuudessa minun on syytä tarkemmin pohtia myös aikataulujani suhteessa työkuormaan. Graduprosessini aikana olen ollut lähes yhtäjaksoisesti töissä, joka eittämättä on pidentänyt työskentelyaikaa. Toisaalta tämän puolentoista vuoden aikana, mitä olen pro gradu -tutkielmaani laatinut, ymmärrykseni väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta on varmasti syventynyt. Syksyllä 2018 sosiaalityön maisteriopintoihin laatimani sosiaalityön käytäntötutkimus on myös tukenut tutkielman kirjoittamista.

Tutkielman aihepiirin johdosta käytin tutkimusprosessin aikana paljon aikaa eettiseen pohdintaan. Aineiston analyysiä toteuttaessa punnitsin tarkkaan, mitä kohtia haastatteluista pystyin ottamaan mukaan tutkielmaan. Osan käsitellyistä aiheista rajasin tämän tutkielman ulkopuolelle niiden mahdollisen tunnistettavuuden johdosta.

6.2 Tutkimustulosten pohdintaa

Aiemman kirjallisuuden perusteella väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen voidaan ymmärtää sosiaalisina liikehdintöinä. Myös haastattelut tukivat tätä teoriaa; vaikka väkivaltaisesti radikalisoitunut olisi ollut yksittäinen toimija, on asiakkaan ideologian taustalla havaittavissa laajempia sosiaalisia verkostoja ja ajatusmalleja. Esimerkiksi internetistä ja pimeän verkon puolelta voidaan saada vastakaikua omille ajatusmalleille ja etsiä tietoa omaan ideologiaan liittyen. Näin ideologiat ja ajatusmaailmat eivät konstruoidu vain tietyille maantieteelliselle alueelle, vaan sosiaaliset verkostot kytkeytyvät toisiinsa globaalisti.

Haastattelut tukivat kriittisen terrorismin tutkimuksen ajatusta siitä, että väkivaltaisen ekstremismin ja terrorismin taustalla on kyse laajoista geopoliittisista kysymyksistä ja liikehdinnöistä. Erityisesti oikeudenmukaisuuden ja osallisuuden tematiikat nousivat haastatteluista esiin. Haastattelut tukivat myös aiemman politiikan tutkimuksen kirjallisuutta väkivaltaisen ekstremismin eri muodoista ja näiden ilmenemisestä. Tutkimuksessa selvisi myös, kuinka radikalisoitumiseen vaikuttavat useat eri tekijät. Radikalisoitumisdiskurssissa väkivaltaisen radikalisoitumisen juurisyyt saatetaan viedä yksilötasolle (Kundnani 2012b), mutta ilmiön taustalla ovat moninaiset tekijät, eikä väkivaltaista radikalisoitumista voida selittää vain yksilötason sosiaalisilla haavoittuvuuksilla tai ominaisuuksilla. Globaalisti yhtenäistä mallia radikalisoitumisen tunnistamiseen ja ehkäisyyn ei

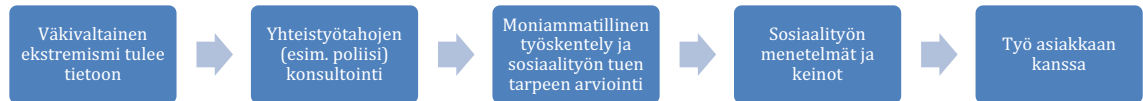
ole mahdollista laatia. Väkivaltainen radikalisoituminen on kuitenkin tärkeää tunnistaa, ja luoda keinoja ilmiön ehkäisemiseksi.

Sosiaalityön näen osaltaan väkivaltaista radikalisoitumista ennaltaehkäisevänä työnä. Esimerkiksi lastensuojelussa tehtävä työ vahvistaa vanhemmuutta sekä rakentaa merkityksellistä lapsuutta asiakkaille ja toimii siten ehkäisevänä elementtinä. Sosiaalityössä rakennetaan asiakkaiden arkista hyvinvointia. Haastatteluiden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että sosiaalityön haasteena ovat asiakasmäärät sekä työkuorma. On mahdollista, että ajanpuutteen vuoksi väkivaltaista ekstremismistä ja radikalisoitumista ei pystytä havaitsemaan, sillä sosiaalityöntekijällä ei ole mahdollista paneutua asiakastapaukseen tarvittavissa määrin. Väkivaltaista ekstremismistä ja radikalisoitumista kohdattaessa olennaista on luottamuksellisen asiakassuhteen luominen, joka vaatii aikaa. Tasavertaisilla kumppanuussuhteilla asiakkaan kanssa päästään ymmärrykseen asiakkaan kokemuksista, ja toisaalta voidaan tuhota rodullistettuja ja rasistisia suhteita ja rakenteita – sekä sosiaalityön käytännöstä että yhteiskunnasta (Dominelli 2017). Näin sosiaalityön kentällä voidaan tulla tietoisiksi ja muuttaa organisatorisia ja henkilökohtaisia suhteita ja rakenteita.

Sosiaalityön tehtävän näen rakentuvan ennaltaehkäisevässä työssä myös antirasistisen sosiaalityön kautta. Globaalin sosiaalityön tehtävä on kuten IFSW toteaa: ” ... *tähdätä sosiaaliseen muutokseen, sosiaaliseen yhteneväisyyteen, voimaannuttamiseen ja ihmisten vapauttamiseen*”. Tällöin merkityksellisiä ovat kysymykset ihmisoikeuksista, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta ja moninaisuudesta. Näen tämän linkittyvän eritoten yhteiskunnallisten asenteiden muutokseen ja moninaisuuden arvostamiseen. Keskustelu väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta niputetaan usein keskusteluissa osaksi maahanmuuttopolitiikkaa ja turvapaikanhakijadiskurssia. Vaikka ääri-islamistisen ekstremismin arvioidaan muodostavan suurimman turvallisuus uhan (esim. SM 2018), olisi väkivaltaisen ekstremismin ehkäisevässä työssä tärkeää huomioida myös muut ideologioilla perustellut ääriliikehdinnät kuten ääriivasemmisto ja äärioikeisto. Poliitiikan tutkimuksen kentällä on havaittu, että äärioikeiston uhkaa on Euroopassa vähätelty, vaikka äärioikeiston iskujen määrän perusteella uhkaa tulisi pitää vähintään yhtä suurena kuin ääri-islamistisen liikehdinnän uhkaa (esim. Kundnani 2012a). Antirasistisella sosiaalityöllä voidaan lisätä osallisuutta ja sosiaalityö voi näin toimia siltojen rakentajana eri yhteisöjen välissä. Tämä osaltaan toimii väkivaltaiseen käytökseen, väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen ehkäisevänä tekijänä.

Haastattelujen sekä aiemman kirjallisuuden perusteella tutkimusprosessin myötä minulle on muodostunut käsitys sosiaalityön tehtävästä väkivaltaisen ekstremsimin ja radikalisoitumisen kohtaamisessa prosessina. Prosessi voidaan tiivistää seuraavasti (Kuvio 2.). Kun ilmiötä kohdataan sosiaalityössä, ja eritoten sosiaalitoimessa, konsultoidaan ilmiöstä ja työskentelyn toimintamalleista usein muita tahoja. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että yleensä kyseinen konsultoitava taho on poliisi. Tietoa haetaan ja saadaan lisäksi järjestökentän puolelta.

Ilmiön parissa tehtävä työ on aina moniammatillista, ja työskentelyssä arvioidaan sosiaalityön osalta tarvittavat tukikeinot ja -muodot. Asiakas voidaan ohjata esimerkiksi terveydenhuoltoon tai kolmannen sektorin toimijoiden avun piiriin yksilöllisesti tilanteesta riippuen. Väkivaltaisesta ekstremsimistä ja radikalisoitumisesta ulospääsyssä tarvitaan yhtälailla moniammatillista työtä. Tuen tarve on kuitenkin yksilöllisesti sekä tilannekohtaisesti arvioitava. Tässä tutkielmassa toteutettujen haastattelujen perusteella voidaan todeta, että kun työskennellään väkivaltaisesti radikalisoituneen asiakkaan kanssa, käytetään sosiaalityössä sille ominaisia keinoja ja menetelmiä. Haastateltavat mainitsivat puheeksioton ja avoimen keskustelun työmenetelminä väkivaltaista ekstreemismistä ja radikalisoitumista kohdattaessa. Radikalisoitumisesta ja ideologialla perustelluista ajatusmalleista ulospääsyssä korostuu yksilöllinen tuen tarpeen arviointi sekä tarvittava jatko työskentely. Toisaalta on huomioitava myös tuen saatavuus. Haastateltavat mainitsivat tilanteita, joissa väkivaltaisesti radikalisoituneelle asiakkaalle oli palvelujärjestelmän kuormittuneisuuden ja työntekijöiden ajanpuutteen johdosta vaikeaa saada palveluita.

Kuvio 2. Sosiaalityön työskentelyprosessi väkivaltaista radikalisoitumista havaittaessa.

Esitetty sosiaalityön tehtävää määrittelevä kuvio (Kuvio 2.) ei yksiselitteisesti kuvaa sosiaalityön tehtävää järjestökentän puolella. Nyt haastatteleman järjestökentän toimijat työskentelevät nimenomaisesti väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen parissa, joten kaikki kuviossa esitetyt vaiheet eivät välttämättä päde työskentelyyn kolmannen sektorin puolella. Näen kuitenkin, että jos ilmiötä kohdataan järjestökentällä järjestöissä, jotka eivät nimenomaisesti tee töitä radikalisoitumisilmiön parissa, kuvio voi olla toimiva myös näille sosiaalityön toimijoille.

Vaikka radikalisoitumista ja ekstremismiä on tavattu vähän, ilmiön havaitseminen olisi tärkeää ja sosiaalityöntekijöiden tietoisuutta ilmiöstä tulisi lisätä. Aiemman kirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että väkivaltaisen ekstremismin nimeäminen ja havaitseminen voi olla haastavaa. Tutkielman aineisto tukee myös tätä havaintoa. Myös haastateltavien löytämiseen liittyvät haasteet herättivät kysymyksen siitä, että onko sosiaalitoimessa käsitystä ilmiöstä. Onko tematiikkaa haastavaa tunnistaa omassa työssään? Perusymmärryksen lisääminen ilmiöstä, työskentelymalleista ja yhteistyötahoista olisi tärkeää. Haastatteluista kävi ilmi, että väkivaltaisen ekstremismin parissa työskentelyyn kaivataan toimintamalleja. STM:n ja THL:n käynnistämä verkkokoulutus lisäisi eittämättä tietoisuutta ilmiöstä ja sen kohtaamisesta.

Järjestöpuolen toimijoita tarvitaan osana väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyä. Järjestöpuolen toimijat pystyvät myös levittämään tietoa väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta ilmiönä. Sekä Radinet- että Reach Out-toimintojen kuitenkin loppuessa vuonna 2019 herää kysymys, kuinka väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisevää ja radikalisoitumisesta pois päin tähtäävää työtä toteutetaan jatkossa. Miten apua voidaan tarjota yhteisöille, perheille ja yksilöille? Radikalisoituminen on sensitiivinen aihe ja kynnyks hakea apua radikalisoitumiseen on erittäin suuri. Viranomaisia kohtaan voi olla ennakkoluuloja ja viranomaisille saatetaan pelätä kertoa väkivaltaisista ajatuksista.

Sosiaalitoimen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ohella rakenteisiin tulisi kiinnittää huomiota väkivaltaisen radikalisoitumisen ehkäisyssä ja keskusteluissa. Radikalisoitumiskeskustelussa tulisi erityisesti pohtia, miten ja millä keinoin ilmiöstä puhutaan ja toisaalta millaisia malleja ilmiön ennaltaehkäisyyn luodaan.

Kaikissa haastatteluissa nousi esiin nuoret suhteessa väkivaltaiseen radikalisoitumiseen ja ekstremismiin. Nuoret saattavat haastattelujen perusteella kokea, etteivät he kuulu yhteiskuntaan tai ympäröivään maailmaan ja he eivät koe olevansa osallisena maailmassa. Tässä on eittämättä jatkotutkimuksen paikka. Nuoria ja nuoruutta tulee tarkastella suhteessa poliittiseen väkivaltaan. Mitkä tekijät lisäävät nuorten osallisuutta ja kuuluvuutta? Mitkä tekijät toimivat irrottavina ja vetävinä tekijöinä ääriliikkeistä? Kuten edellä on todettu, yhtenäistä, globaalia ennaltaehkäisevää toimintamallia väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ehkäisyyn ei yksiselitteisesti voida luoda. Demokratialla, osallisuudella, kuuluvuuden ja merkityksellisyyden kokemuksilla voidaan kuitenkin osaltaan ehkäistä eritoten nuorten ideologialla oikeutettua väkivaltaa. Nuorten hyvinvointiin tulisi kiinnittää huomiota. Aiemman kirjallisuuden pohjalta voidaan todeta, että koululla on tehtävä väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen havaitsemisessa ja demokraattisen osallisuuden tukemisessa.

Tutkielman tuloksia täytyy pohtia kriittisesti. Haastattelin tutkielmaani varten sosiaalityöntekijöitä, jotka tiesivät ilmiöstä ja sen kohtaamisesta, jolloin heillä eittämättä on ilmiöstä laajempi käsitys. Tällöin myös löydökseni tukevat tekemiäni teoreettisia valintoja. Jos olisin haastatellut esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä, joilla ei ole etukäteistietoa väkivaltaisesta ekstremismistä ja radikalisoitumisesta, olisivat tutkimustulokseni todennäköisesti olleet toisenlaiset. Uskon, että myös väkivaltainen ekstremismi ja radikalisoituminen ilmiönä kuvautuisivat tällöin erilaiseksi kuin tutkielmassani nyt.

Tutkielmani ja tutkimusprosessin kautta on selvinnyt, että jatkotutkimukselle tematiikkaan liittyen on eittämättä tarvetta. Tutkielmassani en keskittynyt tarkemmin analysoimaan väkivaltaisen ekstremismin eri muotoja, tälle olisi kuitenkin pohjoismaisessa kontekstissa tarvetta. Esimerkiksi äärioikeiston väkivallan käyttöä on tutkittu Pohjoismaissa vähän (Malkki ym. 2018). Tutkielman aineisto antoi viitteitä siitä, kuinka eri narratiivit (Kundnani 2012a) vaikuttavat toisiinsa, mutta aineiston koon perusteella tuloksia voidaan pitää lähinnä teoriaa tukevina ja suuntaa antavina löydöksinä. Jatkotutkimuksessa olisi hedelmällistä tarkastella tarkemmin kansallisen turvallisuuden, äärioikeiston ja ääri-islamien narratiivien vuorovaikutusta ja ilmenemistä.

Tutkimusasetelmani jättää ulkopuolelleen asiakkaiden subjektiiviset kokemukset. Väkivaltaisen ekstremismin kohtaamisesta sosiaalityössä on saatavilla vain vähän tutkittua empiiristä tietoa ja valitsemillani maantieteellisillä alueilla sitäkin vähemmän. Tutkimusasiakkaiden kokemuksista on siten ehdottomasti tervetullutta ja tarpeellista jatkotutkimuksissa.

KIRJALLISUUS

- Alastalo, M. & M. Åkerman (2010). Asiantuntijahaastattelujen analyysi: faktojen jäljillä. *Teoksessa* Ruusuvuori, J., P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*, 372–394. Vastapaino, Tallinna.
- Anis, M. (2017). Maahanmuuttajat ja sosiaalityö. *Teoksessa* Kananen, A., M. Lähtinen & P. Marjamäki (toim.): *Sosiaalityön käsikirja*, 323–330. Tietosanoma, Helsinki.
- Bertaux, D. & P. Thompson (1997). *Pathways to Social Class. A Qualitative Approach to Social Mobility*. 334 s. Clarendon Press.
- Bosi, L., C. Demetriou & S. Malthaner (2014). A Contentious Politics Approach to the Explanation of Radicalization. *Teoksessa* Bosi, L., C. Demetriou & S. Malthaner (toim.): *Dynamics of political violence: a process-oriented perspective on radicalization and the escalation of political conflict*, 1–23. Ashgate Publishing, Farnham.
- Creutz, K., J. Saarinen & M. Juntunen (2015). Syrjintä, polarisaatio, nuoriso ja väkivaltainen radikalisoituminen. SYPONUR-väliraportti. *SSKH Notat –SSKH Reports and Discussion Papers* 5/2015. http://sockom.helsinki.fi/info/notat/notat_1505.pdf. Viitattu 13.3.2018.
- De Goede, M. & S. Simon (2013). Governing Future Radicals in Europe. *Antipode*, Vol 45, No. 2, 315–335.
- della Porta, D. (2014). Competitive Escalation During Protest Cycles: Comparing Left-wing and Religious Conflicts. *Teoksessa* Bosi, L., C. Demetriou & S. Malthaner (toim.): *Dynamics of political violence: a process-oriented perspective on radicalization and the escalation of political conflict*, 93–114. Ashgate Publishing, Farnham.
- Dominelli, L. (2017). *Anti-Racist Social Work*. 4. p. 289 s. Macmillan Education, New York.
- Eskola, J. & J. Suoranta (2005). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. p. Vastapaino, Jyväskylä.
- Eskola, J. & J. Suoranta (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. p. Vastapaino, Jyväskylä.
- Fereday, J. & M. Muir-Cochrane (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods* Vol 5(1), 80–92.
- Gardell, M. (2015). Crusader Dreams: Oslo 22/7 Islamophobia, and the Quest for a Monocultural Europe. *Teoksessa* Kaplan, J., H. Löow & L. Malkki (toim.): *Lone Wolf and Autonomous Cell Terrorism*, 129–155. Routledge, New York.
- Gassebner, M. & S. Luechinger (2011). Lock, stock and barrel: a comprehensive assessment of the determinants of terror. *Public Choice* 149, 235–261.

Gunning, J. (2009). Social movement theory and the study of terrorism. *Teoksessa* Jackson, R., M. Breen Smyth & J. Gunning (toim.): *Critical Terrorism Studies. A new research agenda*, 156–177. Routledge, New York.

Hallituksen esitys HE 30/2018 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslakin, pakkokeinolain 10 luvun ja poliisilain 5 luvun muuttamisesta.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_30+2018.aspx.
Viitattu 11.2.2019.

Hatami, S. (2017). Muslimitaustaisten maahanmuuttajien sosiaalipalveluiden ja yhteisön tuen tarve. Kandidaatin tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/57381/URN%3aNBN%3afi%3ajyu201803221809.pdf?sequence=1>.
Viitattu 16.4.2017.

Haverinen, V-S. (2018). Pakotetusta toimeettomuudesta – turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 26 (4), 307–325.

Hemmingsen, A-S. (2015). An Introduction to the Danish approach to countering and preventing extremism and radicalization. *DIIS Report* 2015: 15.
http://pure.diis.dk/ws/files/470275/DIIS_Report_2015_15_2_ed..pdf.
Viitattu 7.4.2018.

Henkilötietolaki. 22.4.1999/523.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1999/19990523>. Viitattu 7.2.2019.

Herz, M. (2016). Socialt arbete, pedagogik och arbetet mot så kallad våldsbejakande extremism – En översyn. *Rapport: 1. Göteborgs Universitet, Segerstedtinstitutet*.
http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/21291/1566269_rapport---socialt-arbete--pedagogik-och-arbetet-mot-sa---kallad-va--ldsbejakande-extremism.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 14.2.2019.

Higgs, J. Charting stand-points in qualitative research. *Teoksessa* Byrne-Armstrong, H., J. Higgs, & D. Horsfall (toim.): *Critical moments in qualitative research*, 44–67. Butterworth Heinemann, Oxford.

Hirsjärvi, S. & H. Hurme (2015). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.

Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York. E-kirja.

Hoffman, B. (2017). *Inside Terrorism*. 3.p. Columbia University Press, New York.

Jackson, R., M. Breen Smyth & J. Gunning (2009). Introduction: the case for critical terrorism studies. *Teoksessa* Jackson, R., M. Breen Smyth & J. Gunning (toim.): *Critical Terrorism Studies. A new research agenda*, 1–10 Routledge, New York.

- Johansson, S. (2017). Socialt arbete och våldsbejakande extremism. *Teoksessa* Edling, C. & A. Rostami (toim.): *Våldsbejakande extremism. En forskarantologi*. Statens offentliga utredningar. SOU 2017:64, 257–290.
- Kaplan, J., H. Löow & L. Malkki (2015). Introduction. *Teoksessa* Kaplan, J., H. Löow & L. Malkki (toim.): *Lone Wolf and Autonomous Cell Terrorism*, 1–12. Routledge, New York.
- Kundnani, A. (2012a). Blind spot? Security narratives and far-right violence. *Security and Human Rights*, Vol 23(2), 129–146.
- Kundnani, A. (2012b). Radicalisation: the journey of a concept. *Race & Class*, Vol 54(2), 3–25.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/748. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>. Viitattu 13.2.2019.
- Laki kotouttamisen edistämisestä 30.12.2010/1386. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. Viitattu 17.4.2018.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Viitattu 1.3.2019.
- Malkki, L. (2016). International Pressure to Perform: Counterterrorism Policy Development in Finland. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39:4, 342–362.
- Malkki, L., M. Fridlund & D. Sallamaa (2018). Terrorism and Political Violence in the Nordic Countries. *Terrorism and Political Violence*, 30:5, 761–771.
- Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä: asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus. E-kirja.
- Nyström, A-S. (2017). Till Syrien och tillbaka. En kvalitativ studie om unga vuxnas resor till Syrien, deras livssituationer, behov och möten med myndigheter efter hemkomsten. Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232048/Nystrom_socialtarbete.pdf?sequence=2. Viitattu 10.4.2018.
- O’ Brien, K-A. & T. Bowles (2013). The Importance of Belonging for Adolescents in Secondary School Settings. *The European Journal of Social & Behavioral Sciences*, 5:2, 976–984.
- Onnettomuustutkintakeskus (2018). Puukotukset Turussa. Tutkintaselostus 7/2018. https://www.turvallisuustutkinta.fi/material/attachments/otkes/tutkintaselostukset/fi/poikkeuksellisettapahtumat/YiMdohLHj/P2017-01_Turku_raportti.pdf. Viitattu 13.2.2019.

Opetushallitus (2017). Rakentavaa vuorovaikutusta. Opas demokraattisen osallisuuden vahvistamiseen, vihapuheen ja väkivaltaisen radikalismien ennaltaehkäisyyn. *Opetushallitus oppaat ja käsikirjat 2017:1a*.
https://www.oph.fi/download/182479_rakentavaa_vuorovaikutusta.pdf
Viitattu 11.11.2018.

Paapponen, J. (2017). Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen tunnistaminen ja arvioiminen korkeakouluissa riskinarviontityökalulla. YAMK-opinnäytetyö, Laurea-ammattikorkeakoulu.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/122065/ONT_Papponen_Juho.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Viitattu 11.11.2018.

Rastas, A. (2008). Antirasistinen tutkimusagenda – etiikkaa vai politiikkaa? *Sosiologia* 45 (2), 149–153.

Rauhala, P-L. & E. Virokannas (2011). Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. *Teoksessa* Pehkonen, A. & M. Väänänen-Fomin (toim.): *Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja*, 235–255. PSkustannus, Jyväskylä.

Rauhala, P-L., M. Jäppinen, A. Metteri & S. Ranta-Tyrkkö (2016). Kansainvälinen, ylijäräinen, globaali sosiaalityö – juuria, katkoksia, uusia alkuja. *Teoksessa* Jäppinen, M., A. Metteri, S. Ranta-Tyrkkö & P-L. Rauhala (toim.): *Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016*, 9–39. United Press Global, Tallinna.

Ravndal, J. A. (2018). Explaining right-wing terrorism and violence in Western Europe: Grievances, opportunities and polarization. *European Journal of Political Research* 57, 845–866.

Rice, P. & D. Ezzy (1999). *Qualitative research methods: A health focus*. 295 s. Oxford University Press, Melbourne.

Rikoslaki 19.12.1889/39. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>. Viitattu 9.2.2019.

Ritola, V. (2018). Väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen havaitseminen ja tiedontarve sosiaalitoimessa. Kyselytutkimus. Sosiaalityön käytäntötutkimus, Helsingin yliopisto. (julkaisematon)

Ruusuvuori, J. (2010). Litteroijan muistilista. *Teoksessa* Ruusuvuori, J., P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*, 424–431. Vastapaino, Tallinna.

Sallamaa, D. (2018). Ulkoparlamentaarin äärioikeistoliikehdintä ja maahanmuuttovastaisuus 2010-luvun Suomessa. *Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 97/2018*, Helsingin yliopisto.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/253474/Raportti-Sallamaa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 24.2.2019.

Sisäministeriö (2013). Ankkuri-malli moniviranomaisyhteistyössä: Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteen 24 toimeenpano alle 18-vuotiaiden rikoksen tekijöiden rikoskierteen ehkäisemiseen. *Sisäasiainministeriön julkaisu* 30/2013. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79022/Ankkurimalli%20moniviranomaisyhteisty%C3%B6ss%C3%A4.pdf?sequence=1>. Viitattu 17.4.2018.

Sisäministeriö (2016). Kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelma. *Sisäministeriön julkaisu* 15/2016. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74921/Toimenpideohjelma_final.pdf? Viitattu 9.3.2018.

Sisäministeriö (2017a). Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017. *Sisäministeriön julkaisu* 4/2017. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79281/Maahanmuuton%20tilannekatsaus%202017.pdf?sequence=3>. Viitattu 15.4.2018.

Sisäministeriö (2017c). Ehdotus viranomaisten yhteistyön järjestämiseksi toiminnassa taistelualueilta palaajien kanssa sekä ehdotus siitä, miten järjestöjen palvelut voitaisiin liittää viranomaisten toimintaan. *Sisäministeriön julkaisu* 11/2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79561/Palaajat_raportti.pdf?sequence=1. Viitattu 21.2.2019.

Sisäministeriö (2018). Kansallinen terrorismintorjunnan strategia 2018–2021. *Sisäministeriön julkaisu* 23/2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161182/23_2018_Kansallinen%20terrorismintorjunnan%20strategia%202018-2021_netti.pdf. Viitattu 24.2.2019.

Statens Offentliga Utredningar (2016). Värna demokratin mot våldsbejakande extremism. Nationell samordning och kommunernas ansvar. *SOU* 2016:92. <https://www.regeringen.se/4afefa/contentassets/062757408d834bf0a1d419935b8c0259/varna-demokratin-mot-valdsbejakande-extremism---nationell-samordning-och-kommunernas-ansvar-sou-201692>. Viitattu 7.2.2019.

Talentia (2016). *Talentian linjaukset sosiaalihuollon henkilöstön mitoittamisesta*. https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2017/06/Mitoituksen_linjaus.pdf. Viitattu 26.2.2019.

Tuomi, J. & A. Sarajärvi (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1.–2.p. 158 s. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Jyväskylä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2009). Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan mietintö*, Helsinki. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Viitattu 20.2.2018.

YK (2017). Enhancing the Understanding of the Foreign Terrorist Fighters Phenomenon in Syria. *United Nations Office of Counter-Terrorism*. http://www.un.org/en/counterterrorism/assets/img/Report_Final_20170727.pdf. Viitattu 16.4.2018.

Muut lähteet

Ekdhal, Y. (2018). RAN Nordic meeting. 24.9.2018. Suullinen tiedonanto.

Euroopan Komissio (2018). https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/radicalisation_en. Viitattu 13.4.2018.

Euroopan Unioni (2019). Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1528874672298&uri=CELEX%3A32016R0679>. Viitattu 8.2.2019.

Fryshuset (2018). <https://exit.fryshuset.se/>. Viitattu 17.4.2018.

International Federation of Social Workers (2019). Global Definition of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>. Viitattu 11.2.2019.

Kirkon Ulkomaanapu (2019). <https://www.kirkonulkomaanapu.fi/osallistu/reach-out/>. Viitattu 13.2.2019.

Radicalisation Awareness Network RAN (2018). https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-exit_en. Viitattu 16.4.2018.

Radinet-hanke (2019). <http://www.radinet.fi/>. Viitattu 13.2.2019.

Sisäministeriö (2017b). http://intermin.fi/sv/artikeln/-/asset_publisher/aat-torjuvat-yhdessavakivaltaista-radikalisoitumista-ja-aariliikkeiden-toimintaa. Viitattu 16.4.2018.

Sisäministeriö & RAN Radicalisation Awareness Network (2018). Ankkuritoimijoiden seminaari. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisyn käytännön toiminta ja sen kehittäminen –seminaari. Säätöalo 16.1.2018.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA (2019). Avustuskohdeet. <http://avustukset.stea.fi/>. Viitattu 13.2.2019.

Van de Donk, M. (2018). Radicalisation Awareness Network RAN. Suullinen tiedonanto 15.1.2018.

Vuolle Setlementti (2019). <https://vuolleoulu.fi/hyvinvointi-ja-yhteistyö/asiantuntijuutta-ja-osallisuutta/kehittämistö-ja-hankkeet/radinet-hanke/>. Viitattu 13.2.2019.

Yousfi, O. & A-N. Nyström (2018) Radinet. Suullinen tiedonanto 16.4.2018.

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE SUOMESSA

Haastattelun teemat

- 1) Tausta
 - tutkielman tavoitteet ja lähtökohdat; kriittisen terrorismin tutkimisen linja ja *social movement theory*
 - Haastateltavan tausta sekä kokemus/ kosketus radikalisoitumisilmiöön

- 2) Radikalisoituminen ja väkivaltainen ekstremismi asiakaskohtaamisissa
 - Mitä radikalisoituminen ja väkivaltainen ekstremismi ovat?
 - Miten ilmiö on tullut asiakaskohtaamisissa vastaan / onko ilmiö tullut vastaan
 - Voidaanko ilmiö ottaa puheeksi
 - Toimintamallit ja yhteistyöverkosto asiakkaan tilanteessa
 - Miten ilmiöstä puhutaan organisaatiossa, ratkaisujen hakeminen yhdessä kollegoiden kanssa
 - Miten radikalisoitumista tai aatemaailmalla oikeutettua väkivaltaa on havaittu

- 3) Radikalisoitumisen näyttäytyminen ja radikalisoitumisen ulottuvuudet
 - Näyttäytyykö radikaaleja ajatuksia omaavan yksilön asiakaskohtaamisessa ajatusten taustalla merkkejä jostain laajemmasta? Internet, aatemaailma, ystävyysuhteet, sosiaalinen verkosto/liikehdintä
 - Näyttäytyykö yhteiskunnalliset rakenteet, koulutus, eritasa-arvoisuus, sosiaaliset tilanteet ilmiön yhteydessä
 - Asiakkaan väkivallan käyttö aatemaailmaan nojaten; kuinka väkivaltaa oikeutettu ja perusteltu?

- 4) Sosiaalityön ja radikalisoitumisen rajapinnoilla
 - Miten radikaaleja aatteita omaavan yksilön kanssa on työskennelty
 - Hyvää ja kehitettävää työskentelyssä
 - Miten sosiaalitoimi ja palvelujärjestelmä on toiminut suhteessa työskentelyn tarpeisiin; syntykö erityistarpeita työskentelyyn
 - Onko henkilökunta saanut koulutusta väkivaltaisen ekstremismin kohtaamiseen?
 - Löytyykö radikalisoitumiseen ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä?
 - Muuta?

LIITE 2

SAATEKIRJE TEEMAHAASTATTELUUN

Arvoisa vastaanottaja,

Tässä Helsingin yliopiston sosiaalityön pro gradu –tutkielmassa tarkastellaan sosiaalityön ja radikalisoitumisen rajapintoja. Tarkoituksena on selvittää **miten radikalisoitumista kohdataan sosiaalityön käytännöissä ja toisaalta myös näyttäytykö radikalisoituminen ja sen ulottuvuudet asiakastyössä sosiaalityöntekijöille pohjoismaisessa kontekstissa**. Työssä radikalisoituminen nähdään aiempaan kirjallisuuteen nojaten sekä prosessina, mutta myös ilmiönä, johon liittyy yhteiskunnallisen tason ulottuvuuksia. Radikalisoitumista lähestytään suhteessa laajempiin sosiaalisiin liikehdintöihin; yksilö on yhteydessä yhteisöihin ja yhteiskuntaan radikalisoitumisen aikana.

Teemahaastattelututkimukset toteutetaan sekä Vantaan kaupungilla työskenteleville sosiaalityöntekijöille, että ruotsalaisille sosiaalityöntekijäkollegoille, jotta laaja-alaisempaa käsitystä kohtaamisista pohjoismaisessa kontekstissa voidaan kartoittaa. Sosiaalityön ja radikalisoitumisen rajapinnoista Suomessa ja Ruotsissa on vain vähän tutkittua tietoa saatavilla, ja siksi on olennaisen tärkeää tuottaa lisää käsitystä kohtaamisista jatkotutkimuksia varten.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Käsittelen aineiston anonyymisti ja ehdottoman luottamuksellisesti. Haastattelujen toteuttamisen ja analysoinnin jälkeen tuhoan aineiston sekä kaiken haastatteluihin liittyvän oheismateriaalin. Pidän tietosuojaa olennaisen tärkeänä tutkielmani eettisyyden kannalta ja kiinnitänkin tietosuojakysymyksiin huomiota läpi tutkimuksen.

Haastatteluihin tai tutkimukseen liittyvissä kysymyksissä vastaan mielelläni kaikkiin lisätiedusteluihin. Voitte halutessanne ottaa myös yhteyttä pro gradu –tutkielmani ohjaajaan Marja Katiskoon.

Ystävällisin terveisin,

Venla Ritola
opiskelija (LuK, VTK)
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
sosiaalityö

LIITE 3

HAASTATTELUKUTSU VANTAALLE

Hyvä sosiaalityöntekijä!

Olen Helsingin yliopiston sosiaalityön opiskelija ja olen toteuttamassa pro gradu –tutkielmaa väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen kohtaamisesta sosiaalityössä. Olen kiinnostunut siitä, **miten väkivaltaista radikalisoitumista kohdataan sosiaalityön käytännöissä ja toisaalta, näyttäytyykö ideologialla oikeutettu väkivallan käyttö asiakasprosesseissa.** Tietoa ilmiön kohtaamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon parissa on vielä vähän, ja siksi osallistumisenne ja yhteydenottonne ovat tärkeitä ja merkittäviä.

Etsin yksilöteemahaastatteluihin sosiaalityöntekijöitä, joilla on kosketuspintaa väkivaltaisen ekstremismin tai radikalisoitumisen kanssa työskentelystä; esimerkiksi epäily tai kokemus asiakkaan väkivaltaisesta radikalisoitumisesta. Haastattelun teemoista informoin mielelläni tarkemmin ennen haastattelua. Yksilöhaastattelut toteutetaan loka-marraskuun 2018 aikana pääkaupunkiseudulla, tarkempi aika ja paikka voidaan joustavasti sopia. Haastattelujen kesto on noin tunti.

Nauhoitan haastattelut vain tutkimustyöskentelyn tueksi, litteroinnin ja analyysin jälkeen nauhoitukset hävitetään. Käsittelemme läpi prosessin aineiston anonyymisti sekä ehdottoman luottamuksellisesti.

Vastaan mielelläni kaikkiin lisäkysymyksiin ja minuun voi olla matalalla kynnyksellä yhteydessä (sähköpostiosoite) haastatteluajan sopimiseksi.

Ystävällisin terveisin sekä etukäteen jo kiittäen,

Venla Ritola
opiskelija (LuK, VTK)
Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
sosiaalityö

LIITE 4

FOCUSED INTERVIEW FOR PERSONNEL WORKING IN SOCIAL SERVICES / NGO'S

Focused themes for the interview

- 1) Background
 - Dissertations theoretical framework and background: *social movement theory*, critical terrorism studies
 - Dissertations starting point and key targets
 - Interviewees background and (work)experience relating to violent extremism / radicalisation
- 2) Violent extremisms and radicalisations appearance within social work practices
 - How violent extremism and radicalization can be defined?
 - How has the phenomenon been encountered in day-to-day work?
 - Has it been brought up with the client?
 - Has the phenomenon been identified? How?
 - Key elements, models and co-operation when encountering violent extremism (from the perspective of social work)
 - How is the phenomenon discussed within the organization / negotiations and target setting within the organization and with the client
- 3) Different approaches to violent extremism and radicalisation
 - Individual / global, geopolitical issues behind radicalisation, broader approach; Internet, ideology, peers/friendships, social network / social movement?
 - Can broader global movements (societal issues, education, injustice / work for justice, social situations) be identified within violent extremism and radicalisation
 - Violence or justification of violence relating to extremism and radicalisation
- 4) Social work practices when encountering violent extremism and radicalisation
 - Work with radicalised individual, de-radicalisation
 - Lessons learned from previous experiences
 - Social services / service system responding to needs; violent extremism and radicalisation equals special needs from social works perspective? How has the service system been able to reply to these needs?
 - Preventing radicalisation
 - Training / education for personnel?
 - Something else?